

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Επιμέλεια

Ζαχαριουδάκης Χρυσόστομος Α.Μ. 8078
Κατσελής Νικόλαος Α.Μ. 8697

"Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ"

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων: Γαρεφαλάκης Αλέξανδρος

Ηράκλειο
Φεβρουάριος, 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	3
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	9
1.1 Εξελικτική πορεία του τουρισμού	9
1.1.1 Από την αρχαιότητα ως και τον Μεσαίωνα	9
1.1.2 Η περίοδος της Αναγέννησης	10
1.1.3 Ο 19 ^{ος} αιώνας	11
1.1.4 Η περίοδος 1905 έως 1935	12
1.1.5 Η περίοδος 1950 έως σήμερα	13
1.2 Μια προσπάθεια ορισμού του "τουρισμού" και του "τουρίστα"	13
1.2.1 Ο τουρισμός	13
1.2.2 Ο τουρίστας	16
1.3 Οι μορφές του τουρισμού	17
1.4 Τα είδη του τουρισμού – Ο μαζικός και ο εναλλακτικός τουρισμός	18
1.5 Τα βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού και του τουρίστα	19
1.5.1 Τα χαρακτηριστικά του τουρισμού	20
1.5.2 Τα χαρακτηριστικά του τουρίστα	22
1.6 Οι επιπτώσεις του τουρισμού	22
1.6.1 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο	22
1.6.2 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο	24
1.6.3 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε περιβαλλοντικό επίπεδο	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	32
ΜΑΖΙΚΟΣ, ΕΙΔΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	32
2.1 Γενικά εισαγωγικά στοιχεία	32
2.2 Μαζικός τουρισμός	33
2.3 Τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων	34
2.4 Ορισμός, μορφές και χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού	36
2.4.1 Ο ορισμός του εναλλακτικού τουρισμού	36
2.4.2 Οι μορφές του εναλλακτικού τουρισμού	36
2.4.3 Τα βασικότερα χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού	37
2.5 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του εναλλακτικού τουρισμού	37
2.6 Συγκριτικές διαφορές εναλλακτικού με μαζικό τουρισμό	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	41
Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	41

3.1 Γενικά στοιχεία για τον τουρισμό στην Ελλάδα.....	41
3.2 Οι κυριότεροι πόροι της Ελλάδας για την ανάπτυξη του τουρισμού της	42
3.3 Προορισμός Ελλάδα- Οι τάσεις και οι προοπτικές	44
3.4 Η τουριστική αγορά	46
3.5 Η τουριστική ζήτηση	48
3.6 Η τουριστική προσφορά	49
3.7 Η περιφερειακή και η τοπική ανάπτυξη σε συνάρτηση με τον τουρισμό – Η οικονομική κρίση	51
3.8 Τα βασικά χαρακτηριστικά του Ελληνικού τουρισμού.....	56
3.9 Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του τουρισμού στην Ελλάδα	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	59
Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	59
4.1 Ο καθοριστικός ρόλος του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο	59
4.2 Γενικά στοιχεία του τουρισμού στην Ελλάδα	60
4.3 Συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία και οι παράγοντες που συντελούν στην αύξηση της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα	60
4.4 Παράγοντες που επιδρούν στην συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π.	62
4.5 Οικονομικά μεγέθη του Ελληνικού τουρισμού την τελευταία δεκαετία	63
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	74

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Α.Ε.Π. (%) 2004-2013	65
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (%) 2004-2013	67
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: ΕΣΟΔΑ (δισ. €) 2004-2013.....	68
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: ΑΦΙΞΕΙΣ (εκατ. €) 2004-2013	69
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: ΚΑΛΥΨΗ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ (%)	70

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός είναι ένα κοινωνικό, πολιτιστικό, και οικονομικό φαινόμενο το οποίο εμπεριέχει την μετακίνηση των ανθρώπων σε χώρες ή μέρη έξω από το συνηθισμένο περιβάλλον για προσωπικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς. Αυτοί οι άνθρωποι ονομάζονται επισκέπτες ή τουρίστες. Ο τουρισμός έχει να κάνει με τις δραστηριότητες και ασχολίες τους, μερικές από τις οποίες συνεπάγονται με τουριστικές δαπάνες.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, μέσα από τον ορισμό του τουρισμού θα γίνει μια προσπάθεια για την ανάλυση της επίδρασης του στην οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία και ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση του 2009.

Έτσι, στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η εξελικτική πορεία του τουρισμού από την αρχαιότητα ως σήμερα, ο ορισμός του, οι μορφές του και τα βασικά χαρακτηριστικά του. Επίσης, παρουσιάζεται ο ορισμός του τουρίστα και τα βασικά χαρακτηριστικά του. Αναπτύσσονται περιληπτικά τα είδη του, ο μαζικός και ο εναλλακτικός τουρισμός. Τέλος, αναπτύσσονται οι θετικές καθώς και οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε οικονομικό, κοινωνικό-πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται μια αναφορά στα είδη του τουρισμού. Επομένως, αναπτύσσεται ο μαζικός τουρισμός, ο τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων καθώς επίσης και ο εναλλακτικός τουρισμός. Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι ένα είδος το οποίο εξαιτίας της διεθνής ζήτησης σημειώνει ιδιαίτερη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια και έτσι θα γίνει περαιτέρω ανάλυση των χαρακτηριστικών και των μορφών του. Επίσης, θα παρουσιαστούν οι θετικές και οι αρνητικές επιπτώσεις του σε οικονομικό, κοινωνικό-πολιτιστικό και περιβαλλοντικό επίπεδο και γίνεται μια σύγκριση του με τον μαζικό τουρισμό.

Στο τρίτο κεφάλαιο, προσεγγίζεται ο τουρισμός στην Ελλάδα. Έτσι, παρουσιάζονται οι πόροι που διατίθενται για τουριστική ανάπτυξη, οι τάσεις και οι προοπτικές αυτού του τομέα καθώς και η αγορά του τουριστικού προϊόντος, δηλαδή η τουριστική ζήτηση και η τουριστική προσφορά. Επίσης, αναλύεται

εκτενώς η περιφερειακή αλλά και η τοπική ανάπτυξη της Ελλάδας σε συνάρτηση με τον τουρισμό και η επίδραση της οικονομικής κρίσης σε αυτήν. Τελειώνοντας το τρίτο κεφάλαιο, παραθέτονται τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του τουρισμού στην χώρα μας σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια προσέγγιση της επίδρασης του τουρισμού στην οικονομική κατάσταση της χώρας μας την τελευταία δεκαετία. Αναφέρεται ο καθοριστικός ρόλος του τουρισμού παγκοσμίως, η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία αλλά και οι παράγοντες που επιδρούν στην συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. Παραθέτονται στοιχεία του ελληνικού τουρισμού από τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων για την τελευταία δεκαετία και αναλύονται διαγραμματικά οι επιδράσεις του τουρισμού στο Α.Ε.Π. της χώρας, στην συνολική απασχόληση στον τομέα αυτό, στα έσοδα από τις αφίξεις και στον αριθμό των αλλοδαπών που επισκέπτονται την Ελλάδα.

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται απαραίτητο να σημειωθεί ότι η εργασία εκπονήθηκε ισόποσα και από τους δύο σπουδαστές. Ειδικότερα, ο Ζαχαριουδάκης Χρυσόστομος ασχολήθηκε με το πρώτο κεφάλαιο "Εισαγωγή στον τουρισμό" και το δεύτερο κεφάλαιο "Μαζικός, ειδικός και εναλλακτικός τουρισμός" της εργασίας, ενώ ο Κατσέλης Νικόλαος εργάστηκε για το τρίτο "Ο τουρισμός στην Ελλάδα" και το τέταρτο κεφάλαιο "Η επίδραση του τουρισμού στην οικονομική κατάσταση της χώρας" της παρούσας εργασίας.

ABSTRACT

Tourism is a social, cultural and economic phenomenon which involves the movement of people in countries or places outside the usual environment for personal or professional purposes. These people are called visitors or tourists. Tourism has to do with the activities and occupations, some of which lead to tourist spending.

In this thesis through the definition of tourism there will be an attempt to analyze the impact of the economic situation in Greece in the last decade and particularly after the 2009 economic crisis.

Thus, the first chapter presents the evolution of tourism from ancient times to today, the definition of the forms and basic features. It also presents the definition of tourist and its basic characteristics. Summarized species of the mass and alternative tourism are presented. Finally, is presenting the positive and negative impacts of tourism in economic, socio-cultural and environmental levels.

The second chapter develops a reference to types of tourism. Therefore, mass tourism, tourism of special interests as well as alternative tourism. Alternative tourism is a species due to international demand notes great development in recent years and this will be further analysis of the characteristics and forms. Also, the positive and negative effects will occur in the economic, socio-cultural and environmental levels and a comparison with mass tourism.

In the third chapter, tourism is approached in Greece. So, presented the funds allocated for tourism development trends and prospects for the sector and the market the tourism product, namely the demand for tourism and tourist offer. Also analyzed extensively the regional and local development in Greece in connection with tourism and the impact of the economic crisis. Finally the third chapter sets out the main characteristics of Greek tourism and the advantages and disadvantages of tourism in our country in comparison with competing countries.

The fourth chapter is an approximation of the impact of tourism in our country's economic situation over the last decade. Refers to the key role of tourism worldwide, the contribution of tourism to the Greek economy and the factors

affecting the contribution of tourism to GDP Listed elements of Greek tourism by the Association of Greek Tourism Enterprises for the past decade and graphically analyze the impacts of tourism to GDP the country in total employment in this sector, the proceeds from the arrivals and the number of foreigners visiting Greece.

At this point, it is necessary to note that the work was equally by both students. In particular, the Zacharioudakis Chrisostomos dealt with the first chapter "Tourism" and the second chapter "Mass, special and alternative tourism" work, while Katselis Nick worked for the third "Tourism in Greece" and the fourth chapter "The impact of tourism in the country's economic situation" of this work.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός έχει σημαντικές επιπτώσεις στην παγκόσμια αλλά και στην εγχώρια οικονομία, στο φυσικό αλλά και στο δομημένο περιβάλλον και στον τοπικό πληθυσμό στον τόπο προορισμού. Λόγω αυτών των επιπτώσεων, το ευρύτατο φάσμα και η ποικιλία των συντελεστών παραγωγής οποίοι απαιτούνται για την παραγωγή αυτών των αγαθών και των υπηρεσιών για τους επισκέπτες, όπως επίσης και το ευρύτατο φάσμα των μερών που εμπλέκονται ή επηρεάζονται από τον τουρισμό, δημιουργείται η επιτακτική ανάγκη προσέγγισης και ανάπτυξης του τουρισμού, της διαχείρισης και παρακολούθησης του. Αυτή η προσέγγιση πραγματοποιείται με εφαρμογή εθνικών και τοπικών πολιτικών για τον τουρισμό και με αναγκαίες διεθνείς συμφωνίες ή άλλες διαδικασίες σχετικά με τον τουρισμό.

Ο τουρισμός, λοιπόν, αποτελεί την βασικότερη βιομηχανία σε παγκόσμια κλίμακα και όπως είναι φυσικό αυτό συμβαίνει και στην Ελλάδα. Με την συμβολή του το 2013 στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν να ανέρχεται σε 16,3% και τα συνολικά έσοδα από τις διεθνείς τουριστικές αφίξεις να ανέρχονται σε 11,7 εκατομμύρια ευρώ, αποδεικνύεται ότι ο τουρισμός στην χώρα μας αποτελεί έναν από τους πολύ λίγους κλάδους της ελληνικής οικονομίας ο οποίος δεν έχει πληγεί διαχρονικά από την οικονομική κρίση και διατηρεί την ανταγωνιστικότητά του ακόμα και παγκοσμίως.

Ο τουρισμός στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας συμβάλει με τρόπο πολυδιάστατο και πολυσήμαντο με τις τουριστικές εισπράξεις να αγγίζουν τα 12 δισεκατομμύρια ευρώ σε ετήσια βάση. Σε αρκετές περιοχές τις χώρες, η οικονομική ανάπτυξη αλλά και η ευημερία τους εξαρτάται από τον τουρισμό, αφού έχει σημαντική συμβολή στην τοπική καθώς και στην περιφερειακή ανάπτυξη.

Η Ελλάδα κατέχει την 24^η θέση ανάμεσα στις τριάντα πιο ανταγωνιστικές χώρες υποδοχής στον τουρισμό, σε παγκόσμιο επίπεδο. Μερικά από τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα του τουριστικού προϊόντος της που την κατατάσσουν σε αυτήν την θέση είναι το πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον της, οι ακτές και τα νησιά της, το ήπιο μεσογειακό κλίμα, η πλούσια ιστορία της και η πολιτισμική της παράδοση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

1.1 Εξελικτική πορεία του τουρισμού

Ξεκινώντας την παρούσα εργασία είναι πολύ σημαντικό και χρήσιμο να γίνει περιληπτική αναφορά στην εξελικτική πορεία του τουρισμού από την αρχαιότητα ως και τον Μεσαίωνα, την περίοδο της Αναγέννησης, τον 19^ο αιώνα, την περίοδο από το έτος 1905 ως το 1935 και την περίοδο από το έτος 1950 ως και σήμερα. Παρακάτω λοιπόν θα παρουσιαστούν οι διάφορες φάσεις της πορείας του τουρισμού αρχίζοντας από την αρχαιότητα.

1.1.1 Από την αρχαιότητα ως και τον Μεσαίωνα

Τον 19^ο αιώνα εμφανίστηκε η λέξη τουρισμός, αλλά η δραστηριότητα την οποία υποδηλώνει έχει ρίζες στην αρχαιότητα καθώς το φαινόμενο του τουρισμού είχε σχέση με τον ελεύθερο χρόνο και όλες τις δραστηριότητες οι οποίες μπορούσαν να γίνουν μέσα σε αυτόν και οι διάφορες μορφές του τουρισμού υπήρξαν ήδη ως πρακτικές εκείνη την εποχή.

Ο Ηρόδοτος ήταν από τους πρώτους ταξιδιώτες- τουρίστες, ο οποίος ενδιαφέρονταν για τα ήθη και τα έθιμα των προορισμών που επισκέπτονταν, την θρησκεία και τις τέχνες.

Στην αρχαία Ελλάδα, τα θρησκευτικά προσκυνήματα συνδύαζαν περιπέτεια με γιορτή, με αναψυχή κ.λπ. Για παράδειγμα στους Δελφούς, οι προσκυνητές συνδύαζαν το βασικό κίνητρο της μετακίνησης τους με την ανακάλυψη της διαδρομής, των εκπλήξεων, των πληθυσμών υποδοχής κ.λπ. Στα Πύθια διοργανώνονταν αγώνες αρμάτων και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες μέσα στα πλαίσια μια χωρικής οριοθέτησης με τουριστική σκοπιμότητα.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες το 776 π.Χ. ήταν μια αθλητική και συγχρόνως θρησκευτική εκδήλωση μέσα στα πλαίσια μιας χωροχρονικά οριοθετημένης μετακίνησης, συνδυάζοντας τους αγώνες με αναψυχή και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Μία άλλη μορφή τουρισμού ήταν ο ιαματικός-θεραπευτικός τουρισμός, ο οποίος ήταν διαδεδομένος αρκετά εκείνη την εποχή, όπως και ο εκπαιδευτικός

τουρισμός αφού πολλοί Ρωμαίοι επισκέπτονταν την αρχαία Ελλάδα αλλά και πολλοί Έλληνες και Ρωμαίοι επισκέπτονταν την Αίγυπτο¹.

Κατά τον Μεσαίωνα, εκτός από τις μετακινήσεις οι οποίες είχαν σαν σκοπό θρησκευτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, κάποια σημαντικά γεγονότα συνέβαλαν στην επαφή με νέες ηπείρους. Τέτοια παραδείγματα είναι η εισβολή των Αράβων και η γνωριμία με το μουσουλμανικό πολιτισμό, όπου ανέπτυξαν βασικά πολιτιστικά κέντρα όπως η Γρανάδα, η Σεβίλλη κ.λπ. και οι σταυροφορίες οι οποίες καθιστούν στους κατοίκους της Δύσης ένα αίσθημα περιέργειας για την Μέση Ανατολή. Επίσης, εκείνη την εποχή, οι έμποροι αποτελούσαν μια κατηγορία τουριστών οι οποίοι ταξίδευαν κατά κύριο λόγο για επαγγελματικούς σκοπούς, αλλά συνδύαζαν τα πολιτιστικά ενδιαφέροντα τους και την πνευματική τους καλλιέργεια.

Στο τέλος της εποχής του Μεσαίωνα, δημιουργείται η εικόνα (image) κάποιων χωρών στον τομέα υποδοχής και το οποίο τις κάνει διαφορετικές σε σχέση με πολλές άλλες μέχρι και στην σημερινή εποχή. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν τα γερμανικά και τα ελβετικά ξενοδοχεία τα οποία προσφέρουν υψηλή ποιότητα στις παρεχόμενες υπηρεσίες τους και η γαλλική γαστρονομία, προσδίδοντας σε αυτές τις χώρες ακόμα και σήμερα συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες².

1.1.2 Η περίοδος της Αναγέννησης

Το νέο πνεύμα σχετικό με τον τουρισμό είχε αρχίσει να διαμορφώνεται από το τέλος του Μεσαίωνα και συνέχισε να αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης, με τον πολλαπλασιασμό των κινήτρων της τουριστικής μετακίνησης και τον εμπλουτισμό των μορφών του τουρισμού. Όπως το αναφέρει και ο Montaigne, τα άτομα ταξιδεύουν αυτήν την περίοδο από «διανοουμενίστικη περιέργεια».

Στην Γαλλία από το έτος 1600 ως και το έτος 1660 εκδόθηκαν 400 βιβλία με περιεχόμενο το οποίο είχε σχέση με ταξίδια εκτός της Ευρώπης. Έτσι λοιπόν, σαν αποτέλεσμα της εξέλιξης και της διεθνοποίησης του τουρισμού ήταν η καθιέρωση

¹ Βαρβαρέσος Σ., 2013, σελ. 20-24

² Βαρβαρέσος Σ., 2013, σελ. 25

των περιηγήσεων (tours) στην Γαλλία συμβάλλοντας στην ανακάλυψη άλλων τόπων.

Οι διαδρομές οι οποίες λάμβαναν χώρα στην Γαλλία την περίοδο της Αναγέννησης ήταν οι δύο παρακάτω: Η μεγάλη περιήγηση (grand tour), στην οποία περιλαμβάνονταν το Παρίσι, όλη η νότια Γαλλία και η Βουργουνδία και η μικρή περιήγηση (petit tour), στην οποία περιλαμβάνονταν το Παρίσι και η νοτιοδυτική Γαλλία. Και οι δύο διαδρομές αποτελούσαν αποτέλεσμα της εξωστρέφειας του τουρισμού των Άγγλων. Όπως ήταν φυσικό οι Άγγλοι οι οποίοι διέθεταν τα περισσότερα χρήματα διάλεξαν την μεγάλη περιήγηση της οποίας η διάρκεια ήταν ως και δύο χρόνια και οι νεαροί και μορφωμένοι Άγγλοι συμμετείχαν στις περιηγήσεις ως αναγκαίο συμπλήρωμα της μόρφωσης τους³.

1.1.3 Ο 19^{ος} αιώνας

Στην Αγγλία, το έτος 1800 γίνεται η χρήση της λέξης «tourist» για πρώτη φορά, προκειμένου να υποδηλώσει τα άτομα τα οποία έπαιρναν συμμετοχή στην μεγάλη περιήγηση (grand tour). Το έτος 1811, εφόσον η αναψυχή ήταν το πρωταρχικό κίνητρο για ταξίδια, έκανε την εμφάνιση της η λέξη «tourism» η οποία είχε την σημασία της θεωρητικής σύλληψης, της υπόστασης και της πραγματοποίησης του ταξιδιού για αναψυχή.

Με το έργο πολλών Γάλλων συγγραφέων, διαδίδεται τάχιστα ο όρος του τουρίστα και το κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των συγγραφέων είναι η ιδέα της ανακάλυψης η οποία βρίσκεται στο ταξίδι.

Εκείνη την περίοδο, λόγω της δυσκολίας και του κόστους των ταξιδιών, στην πλειοψηφία τους οι τουρίστες ήταν αριστοκράτες και εισοδηματίες οι οποίοι οδηγούνταν από ένα ρεύμα προς την Ισπανία, την νότια Ιταλία, την Ελλάδα και την Αίγυπτο.

Μεταξύ των ετών 1840 και 1860, η ανακάλυψη, η καθιέρωση και η εξάπλωση του σιδηρόδρομου και της ναυσιπλοΐας στην Ευρώπη είχε σημαντική συμβολή στην αύξηση των τουριστικών ροών. Ένα άλλο γεγονός το οποίο είχε και αυτό μεγάλη συμβολή στην ανάπτυξη του τουρισμού ήταν η έκδοση διάφορων ταξιδιωτικών οδηγών με ακριβείς και ουσιαστικές πληροφορίες για ταξίδια.

³ Βαρβαρέσος Σ., 2013, σελ. 26

Σε αυτήν την μαζοποίηση τουριστικών μετακινήσεων που παρατηρείται, συμβάλουν σημαντικά τα τουριστικά καταλύματα τα οποία επιδιώκουν υψηλές προδιαγραφές λόγω της πελατείας τους. Συγχρόνως, εμφανίζονται και τουριστικά καταλύματα χαμηλότερων κατηγοριών σε όλη την Ευρώπη τα οποία την δεκαετία του 1930 θα είναι ο πυρήνας της εξάπλωσης του μαζικού τουρισμού.

Στην Αγγλία, ο Thomas Cook είναι ο πρώτος ο οποίος διαπίστωσε ότι τα μεταφορικά μέσα εκείνης της εποχής, οι οδηγοί ταξιδιών και τα ξενοδοχειακά καταλύματα ήταν ανεπαρκή για μια περαιτέρω αύξηση του τουρισμού και εμπορευματοποίηση του. Έτσι ανακάλυψε το «ομαδικό ταξίδι», το οποίο απευθύνονται κατά κύριο λόγο στις μεσαίες εισοδηματικές τάξεις με προσιτές τιμές. Με αυτόν τον τρόπο, οι υποδομές υποδοχής σε προορισμούς αναπτύσσονται συνεχώς, περιορίζεται το άγνωστο του ταξιδιού και πλέον οι ταξιδιώτες γίνονται τουρίστες.

Με την ίδρυση του πρώτου ταξιδιωτικού γραφείου από τον Thomas Cook και με την εξάπλωση του φαινομένου του τουρισμού, εμφανίζονται και άλλα ταξιδιωτικά γραφεία τα οποία συμβάλουν στην μεγέθυνση του αριθμού των οργανωτών ταξιδιών, καθιστώντας τον τουριστικό φαινόμενο ως τουριστική βιομηχανία⁴.

1.1.4 Η περίοδος 1905 έως 1935

Σημαντικές μεταβολές στην δομή και στην φιλοσοφία του φαινομένου του τουρισμού, συνέβησαν την περίοδο από το έτος 1905 ως το έτος 1935 λόγω της πολυτάραχης περιόδου από το 1905 έως το 1914, της εξαφάνισης της ευρωπαϊκής αριστοκρατίας εξαιτίας του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, της καταστροφής των τάξεων των εισοδηματιών από τον πληθωρισμό και της οικονομικής κρίσης του 1929.

Ο τουρισμός εκδημοκρατίζεται με τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις να προτιμούν την Αλγερία, την Ελλάδα και την Αίγυπτο, σταματώντας τα ταξίδια τους προς πολυσύχναστα τουριστικά κέντρα. Έτσι, ο τουρισμός διαφοροποιείται και πλέον πραγματοποιείται χειμώνα και καλοκαίρι.

⁴ Βαρβαρέσος Σ., 2013, σελ. 27-32

Την περίοδο αυτή προσδίδονται στον τουρισμό κάποια από τα χαρακτηριστικά της σημερινής του μορφής και εισάγεται σε έναν εκδημοκρατισμό και σε μια μαζοποίηση ενός ευρύτερου φάσματος⁵.

1.1.5 Η περίοδος 1950 έως σήμερα

Το τουριστικό φαινόμενο του πρώτου μισού σε αντίθεση με το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, αποτελώντας αγαθό πολυτελείας, χαρακτηρίζεται από: τουριστικές εγκαταστάσεις και καταλύματα τα οποία είναι επαρκή και εξυπηρετούν ένα συγκεκριμένο τύπο τουρισμού και από το κριτήριο της ποιότητας ως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Από την άλλη το δεύτερο μισό 20^{ου} αιώνα, αποτελώντας ένα αγαθό κοινότοπο, χαρακτηρίζεται από: το ποσοτικό κριτήριο αντί για το ποιοτικό, αφού οι σύγχρονα ανεπτυγμένες χώρες εξελίσσονται οικονομικά αλλά και κοινωνικά και οι διακοπές εκδημοκρατίζονται και από τον μαζικό τουρισμό⁶.

1.2 Μια προσπάθεια ορισμού του "τουρισμού" και του "τουρίστα"

Στην διεθνή βιβλιογραφία συναντώνται πάρα πολλοί διαφορετικοί ορισμοί του τουρισμού. Το χαρακτηριστικό που ενώνει όλους αυτούς τους ορισμούς είναι το γεγονός ότι ο τουρισμός από την πλειονότητα τους χαρακτηρίζεται ως μια ενέργεια των ανθρώπων να αποκτήσουν καινούργιες εμπειρίες ταξιδεύοντας σε κάποιον προορισμό είτε εντός της χώρας μόνιμης διαμονής τους είτε εκτός αυτής.

1.2.1 Ο τουρισμός

Η πρώτη προσπάθεια για να οριστεί ο τουρισμός έγινε στο πανεπιστήμιο της Βέρνης από τους καθηγητές Hunziker και Krapf, οι οποίοι υποστήριξαν την παρακάτω άποψη. Ο τουρισμός είναι απαραίτητο να οριστεί ως το σύνολο των σχέσεων αλλά και των φαινομένων, τα οποία είναι αποτέλεσμα της πραγματοποίησης ενός ταξιδιού σε κάποιον προορισμό και την διαμονή στον προορισμό αυτό μη μόνιμων κατοίκων του, σε τέτοιο βαθμό έτσι ώστε να μην οδηγούνται σε μόνιμη διαμονή και να μην συνδέονται με δραστηριότητα με σκοπό το κέρδος.

⁵ Βαρβαρέσος Σ., 2013, σελ. 34

⁶ Βαρβαρέσος Σ., 2013, σελ. 39

Η παραπάνω προσπάθεια όμως δεν θεωρήθηκε σαν ολοκληρωμένος ορισμός του τουρισμού και έτσι το έτος 1937 η Επιτροπή Εμπειρογνομώνων της Κοινωνίας των Εθνών σύστησε να υιοθετηθεί ένας ορισμός ο οποίος χαρακτήριζε τον τουρίστα ως ένα άτομο το οποίο ταξιδεύει σε μία χώρα διαφορετική από αυτήν της μόνιμης κατοικίας του για μια χρονική διάρκεια 24 ωρών ή περισσότερο.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, στους τουρίστες συμπεριλαμβάνονται τα παρακάτω άτομα:

- ✓ Άτομα τα οποία ταξιδεύουν για λόγους αναψυχής, για οικογενειακούς λόγους, για λόγους υγείας κ.λπ.
- ✓ Άτομα τα οποία ταξιδεύουν με σκοπό να συμμετέχουν σε συνέδρια, συσκέψεις, συγκεντρώσεις κ.λπ.
- ✓ Άτομα τα οποία ταξιδεύουν μόνο και μόνο για επαγγελματικούς λόγους.
- ✓ Άτομα τα οποία εισέρχονται σε μια χώρα επειδή ταξιδεύουν με κρουαζιερόπλοιο που προσεγγίζει λιμάνι της, ακόμα και αν η παραμονή τους έχει χρονική διάρκεια μικρότερη από 24 ώρες.

Από την άλλη, στον παραπάνω ορισμό της Επιτροπής Εμπειρογνομώνων της Κοινωνίας των Εθνών δεν συμπεριλαμβάνονται στους τουρίστες τα παρακάτω άτομα:

- ✓ Άτομα τα οποία εισέρχονται σε κάποια χώρα με σκοπό την μόνιμη εγκατάσταση τους σε αυτήν.
- ✓ Άτομα τα οποία εισέρχονται σε κάποια χώρα με σκοπό την άσκηση κάποιου επαγγέλματος είτε έχουν σύμβαση εργασίας είτε όχι ή την ανάπτυξη οποιασδήποτε επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- ✓ Άτομα τα οποία εισέρχονται σε κάποια χώρα με σκοπό την φοίτηση τους σε εκπαιδευτικά ιδρύματα ανεξαρτήτως βαθμίδας εκπαίδευσης.
- ✓ Άτομα τα οποία παρόλο που η μόνιμη κατοικία τους είναι σε παραμεθόριες ή άλλες περιοχές κάποιας χώρας η εργασία τους βρίσκεται σε μια γειτονική χώρα.

- ✓ Άτομα τα οποία είναι ταξιδιώτες και περνούν από κάποια χώρα χωρίς όμως να σταματήσουν καθόλου σε αυτήν ακόμα και αν τα ταξίδι τους μέσα σε αυτήν διαρκεί περισσότερο από 24 ώρες⁷.

Για μια ακόμα φορά ο ορισμός του τουρισμού θεωρήθηκε ανεπαρκής για τον λόγο ότι δεν αναφερόταν πουθενά η μετακίνηση τουριστών μέσα στην χώρα τους. Έτσι το έτος 1973, η Διάσκεψη Ηνωμένων Εθνών για Διεθνή Ταξίδια και Τουρισμό συμφώνησε με την άποψη του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού ότι ο όρος επισκέπτης είναι απαραίτητο να θεωρείται κάθε άτομο το οποίο επισκέπτεται κάποια χώρα διαφορετική από αυτήν της μόνιμης κατοικίας του, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από την άσκηση επαγγέλματος αμειβόμενο με χρηματικούς πόρους της επισκεπτόμενης χώρας. Επομένως, αυτός ο ορισμός καλύπτει τις παρακάτω κατηγορίες επισκεπτών, τους τουρίστες και τους εκδρομείς.

- ✓ Τουρίστες είναι τα άτομα τα οποία επισκέπτονται προσωρινά κάποια χώρα και η διάρκεια διαμονής τους είναι το λιγότερο 24 ώρες. Επίσης, οι λόγοι ταξιδιού τους είναι κατά κύριο λόγο αναψυχής, επαγγελματικοί, σπουδές, υγεία, συμμετοχή σε συνέδρια, επίσκεψη συγγενών ή φίλων, θρησκευτικοί και αθλητικοί.
- ✓ Εκδρομείς είναι τα άτομα τα οποία επισκέπτονται κάποια χώρα και η διάρκεια διαμονής τους είναι μικρότερη από 24 ώρες. Επομένως, εκδρομείς είναι επισκέπτες οι οποίοι αναχωρούν την ίδια μέρα της άφιξης τους χωρίς διανυκτέρευση, επιβάτες κρουαζιερόπλοιων, πληρώματα αεροπλάνων ή πλοίων τα οποία δεν διαμένουν μόνιμα στην χώρα στην οποία εισέρχονται και μένουν σε αυτή όλη την μέρα χωρίς διανυκτέρευση⁸.

Με τον παραπάνω ορισμό όμως για ακόμα μια φορά δεν καλύπτεται το θέμα των τουριστών μέσα στην χώρα μόνιμης κατοικίας τους. Έτσι, το 1980 η Εθνική Αναθεωρητική Επιτροπή Τουριστικών Πόρων στις Η.Π.Α. έδωσε τον ορισμό του εσωτερικού τουρίστα ως ένα άτομο το οποίο έχει σκοπό να επισκεφτεί κάποιο

⁷ Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., 1999, σελ. 90

⁸ Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., 1999, σελ. 91

μέρος που απέχει το λιγότερο 80 χιλιόμετρα από το σπίτι του για αναψυχή, για επαγγελματικούς λόγους, για προσωπικές υποθέσεις κ.λπ.⁹

1.2.2 Ο τουρίστας

Επομένως, σύμφωνα με την παραπάνω παράγραφο, γίνεται αντιληπτό ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να βρεθεί ένας ολοκληρωμένος ορισμός του τουρισμού και του τουρίστα. Σύμφωνα λοιπόν με τον παρακάτω ορισμό ο οποίος θεωρείται ο πιο πλήρης, ο τουρισμός είναι ένα κοινωνικό, πολιτιστικό, και οικονομικό φαινόμενο το οποίο εμπεριέχει την μετακίνηση των ανθρώπων σε χώρες ή μέρη έξω από το συνηθισμένο περιβάλλον για προσωπικούς ή επαγγελματικούς σκοπούς. Αυτοί οι άνθρωποι ονομάζονται επισκέπτες (οι οποίοι μπορεί επίσης να λέγονται τουρίστες ή εκδρομείς, κάτοικοι ή μη). Ο τουρισμός έχει να κάνει με τις δραστηριότητες και ασχολίες τους, μερικές από τις οποίες συνεπάγονται με τουριστικές δαπάνες¹⁰.

Τουρίστας σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, είναι οποιοσδήποτε επισκέπτης, είτε αφορά εγχώριο, είτε εισερχόμενο, είτε εξερχόμενο τουρισμό, όταν το ταξίδι του περιλαμβάνει μια διανυκτέρευση¹¹.

Σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό, τουρίστας είναι ένας προσωρινός επισκέπτης ο οποίος μένει το λιγότερο για 24 ώρες σε ένα συλλογικό ή σε ένα ιδιωτικό κατάλυμα στην επισκεπτόμενη χώρα και οι λόγοι της επίσκεψης του πιθανόν αν είναι οι παρακάτω:

- ✓ Διακοπές και αναψυχή (ψυχαγωγία, επίσκεψη σε συγγενείς κ.λπ.).
- ✓ Επαγγελματική δραστηριότητα (συνέδρια κ.λπ.).
- ✓ Άλλες δραστηριότητες (σπουδές, υγεία κ.λπ.)

Οι κατηγορίες οι οποίες εμπεριέχονται στην έννοια του ορισμού του τουρίστα παρουσιάζονται παρακάτω:

⁹ Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., 1999, σελ. 94

¹⁰ World Tourism Organization- UNWTO, 2014

¹¹ World Tourism Organization- UNWTO, 2014

- ✓ Οι αλλοδαποί τουρίστες μη μόνιμοι κάτοικοι, οι οποίοι επισκέπτονται κάποια διαφορετική από την δική τους χώρα και μένουν σε αυτήν το λιγότερο για 24 ώρες έως και ένα έτος.
- ✓ Οι υπήκοοι κάτοικοι εξωτερικού, οι οποίοι κατοικούν μόνιμα στο εξωτερικό αλλά επισκέπτονται την χώρα καταγωγής του και μένουν σε αυτήν το λιγότερο για 24 ώρες.
- ✓ Τα μέλη των πληρωμάτων αλλοδαπών πλοίων ή αεροσκαφών μη μόνιμοι κάτοικοι, οι οποίοι σταματούν προσωρινά το ταξίδι τους και μένουν στην χώρα αυτή το λιγότερο για 24 ώρες πραγματοποιώντας έστω μία διανυκτέρευση με την χρήση των καταλυμάτων της επισκεπτόμενης χώρας¹².

1.3 Οι μορφές του τουρισμού

Όπως ακριβώς συμβαίνει στον ορισμό του τουρισμού έτσι και για την κατηγοριοποίηση του συναντώνται πολλές διαφορετικές εκδοχές. Η σημαντικότερη και πιο ουσιώδης από αυτές ακολουθεί την παραδοχή ότι ο τουρισμός διαθέτει τρεις βασικές μορφές, οι οποίες παραθέτονται και αναλύονται παρακάτω:

- ✓ Ο εγχώριος τουρισμός (domestic tourism).
- ✓ Ο εισερχόμενος τουρισμός (inbound tourism).
- ✓ Ο εξερχόμενος τουρισμός (outbound tourism).

Ο εγχώριος τουρισμός αναφέρεται στις δραστηριότητες κάποιου επισκέπτη, μόνιμου κατοίκου μιας χώρας, ο οποίος ταξιδεύει μόνο μέσα σε αυτήν, όπως για παράδειγμα όταν κάποιος που διαμένει μόνιμα στην Κρήτη ταξιδεύει στην Αθήνα.

Ο εισερχόμενος τουρισμός αναφέρεται στις δραστηριότητες κάποιου αλλοδαπού επισκέπτη, ο οποίος ταξιδεύει σε κάποια δεδομένη χώρα, όπως για παράδειγμα όταν κάποιος που διαμένει μόνιμα στην Ισπανία ταξιδεύει στην Ελλάδα.

Ο εξερχόμενος τουρισμός αναφέρεται στις δραστηριότητες κάποιου επισκέπτη, μόνιμου κατοίκου μιας χώρας ο οποίος ταξιδεύει σε κάποια άλλη χώρα, όπως για παράδειγμα όταν κάποιος που διαμένει μόνιμα στην Ελλάδα ταξιδεύει στην Πορτογαλία.

¹² Λαγός Δ., 2005, σελ. 45

Συνδυάζοντας αυτές τις τρεις βασικές μορφές τουρισμού με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο εμφανίζονται οι παρακάτω νέες μορφές τουρισμού:

- ✓ Ο εσωτερικός τουρισμός (internal tourism).
- ✓ Ο εθνικός τουρισμός (national tourism).
- ✓ Ο διεθνής τουρισμός (international tourism).

Ο εσωτερικός τουρισμός αναφέρεται στις δραστηριότητες επισκεπτών οι οποίοι είναι μόνιμοι κάτοικοι μιας χώρας και αλλοδαποί οι οποίοι ταξιδεύουν σε κάποια δεδομένη χώρα, δηλαδή το σύνολο του εγχώριου και του εισερχόμενου τουρισμού.

Ο εθνικός τουρισμός αναφέρεται στις δραστηριότητες επισκεπτών οι οποίοι είναι μόνιμοι κάτοικοι μιας χώρας και οι οποίοι ταξιδεύουν εντός και εκτός της χώρας τους, δηλαδή το σύνολο του εγχώριου και του εξερχόμενου τουρισμού.

Ο διεθνής τουρισμός αναφέρεται στις δραστηριότητες επισκεπτών οι οποίοι είναι μόνιμοι κάτοικοι μιας χώρας και ταξιδεύουν εκτός της χώρας τους και εκείνων των επισκεπτών οι οποίοι είναι αλλοδαποί και ταξιδεύουν σε κάποια δεδομένη χώρα, δηλαδή το σύνολο του εισερχόμενου και του εξερχόμενου τουρισμού¹³.

1.4 Τα είδη του τουρισμού – Ο μαζικός και ο εναλλακτικός τουρισμός

Ο μαζικός τουρισμός αποτελεί μια ιδέα η οποία εμφανίστηκε με την τεράστια άνοδο των εισοδημάτων την περίοδο μετά την Βιομηχανική Επανάσταση, τις δεκαετίες του '60 και του '70 στην Νότια Ευρώπη, στην Καραϊβική και στην Βόρεια Αμερική. Πριν την περίοδο αυτή, λίγοι είχαν την πολυτέλεια να ταξιδέψουν με σκοπούς κυρίως πολιτιστικούς ή ψυχαγωγικούς και αυτοί ήταν κατά κύριο λόγο αριστοκράτες.

Τα κύρια χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού είναι τα παρακάτω:

- ✓ Ο μεγάλος αριθμός των επισκεπτών.
- ✓ Η αισθητή παρουσία του επί μια σειρά πολλών ετών σε μια συγκεκριμένη περιοχή.

¹³ World Tourism Organization- UNWTO, 2014

- ✓ Η επίπτωση σε πολλούς τομείς της συγκεκριμένης περιοχής επηρεάζοντας την οικολογικά, πολιτιστικά και κοινωνικά¹⁴.

Στις μέρες μας, ο μαζικός τουρισμός αποφεύγεται για το λόγο ότι επιδρά αρνητικά στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής αλλοιώνοντας το και κατασπαταλώντας τους φυσικούς πόρους αλλά και για τις αρνητικές επιρροές που έχει σε επίπεδο κοινωνικό.

Έτσι, παρουσιάστηκε η ανάγκη για δημιουργία και ανάπτυξη κάποιων ηπιότερων νέων ειδών τουρισμού, τα οποία βοηθούν στην ενίσχυση του εισοδήματος των κατοίκων του προορισμού και στην προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής.

Αυτά τα νέα είδη τουρισμού στο σύνολο τους ονομάζονται εναλλακτικός τουρισμός, με τις κυριότερες μορφές του να παρατίθενται παρακάτω:

- ✓ Ο θρησκευτικός τουρισμός.
- ✓ Ο θεραπευτικός- ιαματικός τουρισμός.
- ✓ Ο αγροτουρισμός.
- ✓ Ο γαστρονομικός τουρισμός ή ο οινοτουρισμός.
- ✓ Ο οικοτουρισμός.
- ✓ Ο πολιτιστικός τουρισμός.
- ✓ Ο περιπατητικός και ο φυσιολατρικός τουρισμός.
- ✓ Ο αθλητικός τουρισμός.
- ✓ Ο εκπαιδευτικός τουρισμός¹⁵.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης του μαζικού τουρισμού, του εναλλακτικού τουρισμού και του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων παραθέτοντας σημαντικά στοιχεία των εννοιών τους για την καλύτερη κατανόηση των διαφορετικών αυτών ειδών του τουρισμού.

1.5 Τα βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού και του τουρίστα

¹⁴ Τράπεζα Πειραιώς, 2012, σελ. 3

¹⁵ <https://agrotourism.wordpress.com>, 2008

Τα γενικά βασικά χαρακτηριστικά του τουρισμού ως έννοια αποτελούν τα παρακάτω πέντε στοιχεία του:

- ✓ Ο τουρισμός είναι το αποτέλεσμα μιας μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε ποικίλους τουριστικούς προορισμούς.
- ✓ Οποιαδήποτε και αν είναι η μορφή του τουρισμού περιλαμβάνει οπωσδήποτε το στοιχείο του ταξιδιού στον τουριστικό προορισμό.
- ✓ Το ταξίδι και κατά περίπτωση και η διαμονή γίνονται εκτός της περιοχής της μόνιμης κατοικίας των ανθρώπων που πήραν την απόφαση μετακίνησης για τουριστικούς λόγους.
- ✓ Ο χαρακτήρας της μετακίνησης των ανθρώπων σε ποικίλους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινός και βραχυχρόνιος, δηλαδή θα επιστρέψουν στη μόνιμη κατοικία τους εντός λόγων ημερών , εβδομάδων ή μηνών.
- ✓ Οι άνθρωποι επισκέπτονται τους τουριστικούς προορισμούς μόνο για τουριστικούς λόγους, δηλαδή για διαφορετικούς λόγους από αυτούς του επαγγέλματος τους ή της μόνιμης κατοικίας τους¹⁶.

1.5.1 Τα χαρακτηριστικά του τουρισμού

Τα χαρακτηριστικά του τουρισμού και τα οποία ασκούν επιρροές στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος και των τουριστικών υπηρεσιών καθώς και στην διάρθρωση της τουριστικής ζήτησης είναι τα παρακάτω:

- ✓ Η αύξηση των τουριστικών δαπανών, η οποία είναι αποτέλεσμα της αύξησης του διαθέσιμου προσωπικού εισοδήματος και της ύπαρξης καλύτερων όρων εργασίας.
- ✓ Η εμφάνιση των εναλλακτικών μορφών του τουρισμού, η οποία είναι αποτέλεσμα της τμηματοποίησης της αγοράς του τουρισμού και έχει σαν σκοπό τη βελτίωση της εξυπηρέτησης των τουριστών όπως επίσης και την κάλυψη ορισμένων ειδικότερων τουριστικών αναγκών.
- ✓ Οι σημαντικές αλλαγές οι οποίες επήλθαν στον τομέα της παραγωγής του τουριστικού προϊόντος. Έτσι, άρχισε η συγχώνευση μικρών αλλά και μεσαίων επιχειρήσεων στο τομέα του τουρισμού και η εξαγορά τους από

¹⁶ Ηγουμενάκης Ν., 2007, σελ. 59

μεγαλύτερες επιχειρήσεις, στα πλαίσια της διαρκούς παγκοσμιοποίησης της τουριστικής αγοράς.

- ✓ Η αλλαγή στον τρόπο διανομής του τουριστικού προϊόντος, όπου η παροχή υπηρεσιών πραγματοποιείται σε ολόκληρο το φάσμα της, δηλαδή από την έκδοση εισιτηρίων, την μεταφορά με αεροπλάνα, την διαμονή στα τουριστικά καταλύματα και την παροχή πρόσθετων τουριστικών υπηρεσιών. (τάση της κάθετης ολοκλήρωσης της αγοράς).
- ✓ Η εμφάνιση νέων τουριστικών αγορών με πολύ χαμηλότερο κόστος. Αυτές οι νέες τουριστικές αγορές συμβάλλουν στην διεθνοποίηση της τουριστικής αγοράς σε επίπεδο ανταγωνισμού από την Μεσόγειο ως την Άπω Ανατολή και την Καραϊβική, με την εκμετάλλευση της προόδου και εξέλιξης των αερομεταφορών καθώς επίσης και την απελευθέρωση των περιορισμών στις αερομεταφορές.
- ✓ Η διαρκής αύξηση του συνόλου των τουριστών της τρίτης ηλικίας. Οι συγκεκριμένοι τουρίστες διαθέτουν χρήμα και χρόνο και επομένως ο τουρισμός τρίτης ηλικίας έχει την δυνατότητα να αποτελέσει μια πολύ δυναμική αλλά και υποσχόμενη αγορά.
- ✓ Η εισβολή νέων τεχνολογικών συστημάτων τα οποία χρησιμοποιούνται από τις τουριστικές επιχειρήσεις ενδυναμώνοντας την παραγωγικότητα και την αποδοτικότητα τους και δημιουργούν νέους τρόπους οργάνωσης και διοίκησης, συμβάλλοντας στην απόκτηση ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, στα πλαίσια μιας διαρκούς μεταβαλλόμενης τουριστικής αγοράς.
- ✓ Η αλλαγή στα καταναλωτικά πρότυπα των τουριστών, οι οποίοι έχουν πλέον περισσότερες εμπειρίες και γνώσεις και όπως είναι φυσικό ψάχνουν ένα πιο εμπλουτισμένο αλλά και ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν.
- ✓ Η εφαρμογή νέων μεθόδων marketing, οι οποίες συμβάλλουν στην άμεση και έγκαιρη παροχή υπηρεσιών στους τουρίστες.
- ✓ Η εφαρμογή νέων μεθόδων οργάνωσης και διοίκησης, οι οποίες συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα της δράσης των τουριστικών επιχειρήσεων.
- ✓ Η οικολογική συνείδηση των τουριστών η οποία διαρκώς μεταβάλλεται και κυρίως στις χώρες της Βόρειας και της Κεντρικής Ευρώπης, όπου η

οικολογική τους συνείδηση είναι ένα από τα πιο σημαντικά και καθοριστικά κριτήρια για να επιλέξουν τον τόπο διακοπών τους.

- ✓ Οι μεταβολές στο πρότυπο των τουριστικών διακοπών. Την σημερινή εποχή, οι τουρίστες θέλουν να κάνουν περισσότερα ταξίδια κάθε έτος αλλά με μικρότερη διάρκεια, με αποτέλεσμα να κυριαρχεί ένα πρότυπο διακοπών το οποίο είναι μικρής χρονικής διάρκειας, συνήθως τριών με πέντε ημερών¹⁷.

1.5.2 Τα χαρακτηριστικά του τουρίστα

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των τουριστών ή αλλιώς τα χαρακτηριστικά του καταναλωτικού προτύπου των τουριστών έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον προσδιορισμό των μορφών της τουριστικής ζήτησης, στην τουριστική χωρητικότητα κ.λπ. και είναι τα παρακάτω:

- ✓ Κοινωνικοοικονομικά δεδομένα των τουριστών (π.χ. φύλο, κατηγορία εισοδήματος, ηλικία, κ.λπ.).
- ✓ Επίπεδο τουριστικής χρήσης (αριθμός τουριστών, πυκνότητα τουριστών κ.λπ.).
- ✓ Διάρκεια παραμονής των τουριστών.
- ✓ Μορφή τουριστικής δραστηριότητας.
- ✓ Επίπεδο ικανοποίησης των τουριστών¹⁸.

1.6 Οι επιπτώσεις του τουρισμού

Οι επιπτώσεις του τουρισμού αναφέρονται στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντικό επίπεδο στις χώρες προορισμού. Παλαιότερα, οι επιπτώσεις του τουρισμού αναφέρονταν μόνο σε οικονομικό επίπεδο και εκλαμβάνονταν κατά κύριο λόγο ως θετικές., χωρίς όμως να συνυπολογίζονται οι επιπτώσεις του από την υπερβολικά μεγάλη ανάπτυξη του σε άλλους τομείς, όπως για παράδειγμα στο περιβάλλον.

Παρακάτω, αναπτύσσονται οι θετικές και οι αρνητικές συνέπειες σε επίπεδο οικονομικό, κοινωνικοπολιτισμικό και περιβαλλοντικό.

1.6.1 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο

¹⁷ Λαγός Δ., 2005, σελ. 82-83

¹⁸ Λαγός Δ., 2005, σελ. 86

Όταν εισέρχονται τουρίστες σε κάποια ξένη χώρα, τότε όπως είναι φυσικό εισέρχεται και ξένο συνάλλαγμα με το οποίο πληρώνονται οι προσφερόμενες υπηρεσίες προς αυτούς τους τουρίστες αλλά και αγοράζονται διάφορα αγαθά. Επομένως, οι θετικές επιπτώσεις σε οικονομικό επίπεδο του τουρισμού είναι οι παρακάτω:

- ✓ Αυξάνονται τα έσοδα του κράτους και αναπτύσσεται η εθνική οικονομία. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, καλύπτεται το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών με τα δημοσιονομικά και συναλλαγματικά έσοδα.
- ✓ Αυξάνεται η οικονομική δραστηριότητα της χώρας και συγκεκριμένα οι επενδύσεις, η υλικοτεχνική υποδομή, η ενίσχυση νέων δραστηριοτήτων κ.λπ.
- ✓ Αυξάνεται η ξενοδοχειακή δραστηριότητα στις περιφέρειες της χώρας, αφού τα έσοδα από τον τουρισμό συνήθως συμβάλλουν στην λύση των προβλημάτων της τοπικής κοινωνίας και στην βελτίωση της εικόνας της.
- ✓ Αυξάνεται η οικονομική ανάπτυξη και οι ευκαιρίες απασχόλησης. Συνεισφέρει στην αύξηση των εσόδων του δημοσίου από φόρους, τα οποία σχετίζονται με τον τουρισμό άμεσα και με την αύξηση του κύκλου εργασιών των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων έμμεσα, αλλά και με τα έσοδα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης όπου δραστηριοποιείται ο τουρισμός.
- ✓ Δημιουργούνται νέες θέσεις απασχόλησης, αφού οι τουρίστες χρειάζονται πέρα από τις τουριστικές παρεχόμενες υπηρεσίες και άλλες, όπως για παράδειγμα ενοικίαση αυτοκινήτων, κοσμηματοπωλεία, είδη δώρων, βιβλιοπωλεία κ.λπ.¹⁹

Από την άλλη πλευρά, είναι φυσικό να υπάρχουν και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία και οι οποίες αναλύονται παρακάτω:

- ✓ Υπάρχει οικονομική εκμετάλλευση και κερδοσκοπία των μόνιμων κατοίκων της χώρας υποδοχής σε βάρος των τουριστών. Αρχικά οι κάτοικοι των χωρών υποδοχής χαρακτηρίζονταν από μη κερδοσκοπικές σχέσεις, όπως για παράδειγμα η φιλοξενία, οι ανθρώπινες επαφές κ.λπ. οι οποίες

¹⁹ Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 70

αντικαταστάθηκαν από κερδοσκοπικές σχέσεις λόγω της μαζικοποίησης του τουρισμού. Οι τουρίστες κάποιες φορές γίνονται θύματα εκμετάλλευσης λόγω της κακής τους ενημέρωσης για το προϊόν το οποίο θα καταναλώσουν, της μη ύπαρξης καχυποψίας τους ότι ίσως πέσουν θύματα εξαπάτησης και λόγω της άγνοιας της γλώσσας της επισκεπτόμενης χώρας.

- ✓ Ο ομαδικός τουρισμός έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα ούτως ή άλλως. Ο χαρακτήρας των σχέσεων μεταξύ των τουριστών και των μόνιμων κατοίκων των χωρών προορισμού έχει διαφοροποιηθεί καθώς οι τουρίστες μέσω των ταξιδιωτικών πρακτόρων έχουν σαν στόχο τις όσο το δυνατόν χαμηλότερες τιμές και από την άλλη οι μόνιμοι κάτοικοι έχουν σαν στόχο την οικονομική εκμετάλλευση των τουριστών.
- ✓ Εμφανίζονται παραοικονομικές επιπτώσεις. Η τουριστική ανάπτυξη ακολουθείται από την δημιουργία μιας τάξεως επιχειρηματιών του τουρισμού, οι οποίοι ασχολούνται με τουριστικές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα ξενοδοχεία, εστιατόρια, ενοικιάσεις αυτοκινήτων κ.λπ. και διαθέτουν έντονα παρασιτικά χαρακτηριστικά. Αυτές οι επιχειρήσεις εμφανίζουν τεράστια κέρδη και είναι δύσκολο να ελεγχθούν φορολογικά με αποτέλεσμα την φοροδιαφυγή.
- ✓ Αυξάνεται το κόστος ζωής σε περιοχές στις οποίες υπάρχει υπερανάπτυξη του τουρισμού.
- ✓ Παρουσιάζονται υπερβολικές οικονομικές ελπίδες και προσδοκίες στις χώρες υποδοχής. Ο τουρισμός φαίνεται στις αναπτυσσόμενες χώρες ή στις υποανάπτυκτες ως μια ευκαιρία να αποφύγουν την οικονομική τους δυσλειτουργία, στηρίζοντας όλες τους τις προσδοκίες για οικονομική ανάπτυξη στον τουρισμό. Συνήθως όμως αυτό δεν τους επιφέρει θετικά αποτελέσματα αφού ο τουρισμός εξαρτάται και από εξωγενείς παράγοντες και επομένως η οικονομία δεν πρέπει να βασίζεται μόνο και μόνο στον τουρισμό²⁰.

1.6.2 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο

²⁰ Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 74-75

Για να υπάρχει ευημερία σε μία χώρα είναι σημαντικό να υπάρχει πρωτίστως κοινωνική ανάπτυξη. Ο τουρισμός συμβάλλει σε κοινωνικό επίπεδο στα παρακάτω γεγονότα:

- ✓ Διεύρυνση και προώθηση κοινωνικών σχέσεων συμβάλλοντας στην κοινωνική λειτουργία του κράτους. Οι τουρίστες έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τους μόνιμους κατοίκους της χώρας υποδοχής και να αναπτύξουν σχέσεις με αυτούς.
- ✓ Ισοκατανομή πληθυσμού- αποφυγή αστικοποίησης. Ο τουρισμός έχει την δυνατότητα να συγκρατεί τον τοπικό πληθυσμό, αφού δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, αποτρέποντας τον νέο πληθυσμό να εγκαταλείψει τον τόπο του.
- ✓ Αναδιοργάνωση επαγγελματικού πλαισίου και κατάρτισης. Με τον τουρισμό δημιουργούνται νέα επαγγέλματα και προσαρμόζονται αυτά τα οποία ήδη υπάρχουν.
- ✓ Αναβάθμιση περιοχών σε ποιοτικό επίπεδο. Για να μπορέσει μια χώρα να υποδεχτεί κατάλληλα τους τουρίστες είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν οι απαραίτητες υποδομές σε τουριστικά καταλύματα κ.λπ., να βελτιωθούν τα μέσα προσέγγισης και γενικότερα να υπάρξει εκσυγχρονισμός.
- ✓ Λήψη μέτρων κοινωνικής πρόνοιας. Με τον τουρισμό αυξάνονται τα δημοσιονομικά έσοδα και έτσι είναι εφικτό να εφαρμοστεί ένα ευρύτερο πρόγραμμα κοινωνικής πολιτικής²¹.

Οι επιπτώσεις του τουρισμού σε πολιτιστικό επίπεδο θεωρούνται κατά κύριο λόγο ως θετικές, αφού τα πολιτιστικά μνημεία μιας χώρας συνήθως είναι πόλος έλξης. Έτσι, οι θετικές επιπτώσεις του τουρισμού είναι συνοπτικά οι παρακάτω:

- ✓ Προστατεύεται και διατηρείται η πολιτιστική κληρονομιά του τόπου προορισμού με την συντήρηση και αποκατάσταση μνημείων και έργων τέχνης, με την δημιουργία μουσείων κ.λπ.
- ✓ Υπάρχει επαφή με τις αξίες του παρελθόντος.

²¹ Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 71-72

- ✓ Πραγματοποιούνται πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες.
- ✓ Υπάρχει αμοιβαία ανταλλαγή πολιτιστικών αξιών, εφόσον έρχονται σε επαφή άτομα από διαφορετικούς πληθυσμούς, εθνότητες, ήθη και έθιμα, παραδόσεις, γλώσσες κ.λπ., δημιουργώντας ειρηνικές σχέσεις μεταξύ των εθνών.
- ✓ Χρησιμοποιούνται και μαθαίνονται ξένες γλώσσες λόγω της αναγκαιότητας για αμεσότητα στην μεταξύ τους επικοινωνία.
- ✓ Οι μόνιμοι κάτοικοι του προορισμού στρέφονται σε ξεχασμένα επαγγέλματα και τέχνες.
- ✓ Διατηρείται η τοπική παραδοσιακή αρχιτεκτονική και η μοναδικότητα σε πολιτισμικό επίπεδο του τοπικού πληθυσμού της χώρας προορισμού²².

Από την άλλη πλευρά, ο τουρισμός όπως είναι φυσικό έχει και αρνητικές επιπτώσεις σε κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο, οι οποίες παρουσιάζονται παρακάτω:

- ✓ Η σύγκρουση των ηθών, των συνηθειών και του βιοτικού επιπέδου ανάμεσα σε τουρίστες και ντόπιους κυρίως για τον λόγο ότι σε πολλές χώρες ορισμένοι τουρίστες δεν έχουν ευαισθησία και σεβασμό απέναντι σε τοπικά έθιμα, σε παραδόσεις και στον τρόπο ζωής των μόνιμων κατοίκων της χώρας προορισμού.
- ✓ Ο μιμητισμός της συμπεριφοράς, των συνηθειών και της εμφάνισης των τουριστών από τους ντόπιους και κυρίως από τα νέα άτομα. Έτσι, οι νέοι πιθανόν να υιοθετήσουν κάποια ξενόφερτα πρότυπα, θεωρώντας τα περισσότερο εξελιγμένα.
- ✓ Η ξενοφοβία και απόρριψη των τουριστών από τους μόνιμους κατοίκους.
- ✓ Η βιομηχανοποίηση της εξυπηρέτησης των τουριστών, δηλαδή με άλλα λόγια τυποποιημένος και απρόσωπος χαρακτήρας των παρεχόμενων υπηρεσιών, με αποτέλεσμα η ψυχολογία των τουριστών να επηρεάζεται αρνητικά.
- ✓ Η υποβάθμιση της ποιότητας των αγαθών εξαιτίας της αυξημένης ζήτησης και προσφοράς. Ακόμα και στον τουρισμό παρατηρείται ο κλασικός νόμος

²² Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 73-74

της ζήτησης και της προσφοράς όπου όταν αυξάνεται η τουριστική ζήτηση, αυξάνεται και η προσφορά των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Όταν όμως αυξάνεται η ποσότητα, αγνοώντας την ποιότητα, είναι σίγουρο πως αυτό το γεγονός δεν λειτουργεί προς όφελος των παραγωγών. Από την άλλη αυτή η φθίνουσα πορεία της ποιότητας η οποία προκαλείται παρασύρει μαζί της σε φθίνοντα ρυθμό και την ζήτηση.

- ✓ Η έλλειψη της προσωπικής επικοινωνίας μεταξύ των ντόπιων και των τουριστών και έτσι ο τουρίστας δεν έρχεται σε επαφή με τα ήθη και έθιμα και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής. Αυτό είναι συνήθως αποτέλεσμα μαζικού τουρισμού, όπου ο τουρίστας έρχεται σε επαφή κατά κύριο λόγο με άλλους τουρίστες, με το προσωπικό του ξενοδοχείου κ.λπ.
- ✓ Η αρνητική σχέση ανάμεσα σε ντόπιους και τουρίστες, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις μοιάζει με την σχέση εξάρτησης του υπάλληλου από τον εργοδότη του.
- ✓ Η εντατική εργασία των απασχολούμενων στον τουριστικό τομέα, οι οποίοι αναγκάζονται να δουλεύουν πολλές ώρες το καλοκαίρι, ενώ το χειμώνα υποαπασχολούνται ή δεν εργάζονται καν.
- ✓ Τα προβλήματα τα οποία δημιουργούνται στην προσπάθεια προσαρμογής των τουριστών σε ένα νέο περιβάλλον και τα προβλήματα της προσαρμογής των μόνιμων κατοίκων σε αυξημένες απαιτήσεις της τουριστικής ανάπτυξης.
- ✓ Η αποξένωση των ντόπιων από την πολιτιστική ταυτότητα της τοπικής κοινωνίας λόγω μαζικού τουρισμού και στενής επαφής των τουριστών με τους μόνιμους κατοίκους.
- ✓ Η υποβάθμιση και η μετάλλαξη της εθνικής γλώσσας και η ανάμειξη της με ξένες λέξεις.
- ✓ Η διατάραξη του ρυθμού της ροής της ζωής των μόνιμων κατοίκων στις χώρες υποδοχής, δημιουργώντας εχθρική στάση των ντόπιων απέναντι στους τουρίστες.
- ✓ Η εξαφάνιση παραδοσιακών επαγγελμάτων και η εγκατάλειψη κάποιων παλαιότερων παραγωγικών ασχολιών στον βωμό του τουρισμού. Αυτό συνήθως συμβαίνει διότι η ενασχόληση με τον τουρισμό αποφέρει σχετικά

εύκολο και γρήγορο κέρδος, ελκύνοντας μεγάλο ποσοστό του εργατικού δυναμικού.

- ✓ Η αλλοίωση της τοπικής αρχιτεκτονικής και δόμησης με την κατασκευή κτιρίων και ξενοδοχείων τα οποία είναι δυτικού τύπου.
- ✓ Η εγκατάλειψη των τοπικών παραδόσεων και του τοπικού πολιτισμού, αφού πολλές φορές διοργανώνονται διάφορες εκδηλώσεις οι οποίες απευθύνονται μόνο σε τουρίστες και πολλά μνημεία μεταμορφώνονται στον βωμό του τουρισμού.
- ✓ Το «εισαγόμενο» εργατικό δυναμικό το οποίο συχνά αντικαθιστά ανειδίκευτο ντόπιο προσωπικό, λόγω του ότι οι τουρίστες έχουν συγκεκριμένες απαιτήσεις εξυπηρέτησης τους²³.

1.6.3 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε περιβαλλοντικό επίπεδο

Πολλές φορές, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι αποτέλεσμα της αυξημένης τουριστικής δραστηριότητας και η οποία ίσως να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην περαιτέρω ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας.

Οι τέσσερις κατηγορίες στις οποίες κατατάσσονται οι επιπτώσεις του τουρισμού σε περιβαλλοντικό επίπεδο είναι οι παρακάτω:

- ✓ Επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, δηλαδή στο οικοσύστημα, στους φυσικούς πόρους, στο έδαφος, στην χλωρίδα και στην πανίδα, στο τοπίο, στην ατμόσφαιρα και στα ύδατα. Η κατασκευή και συντήρηση του οδικού δικτύου έχει αρνητικές επιπτώσεις στην λειτουργία του οικοσυστήματος των περιοχών αυτών, αφού πολλές φορές γίνεται αποψίλωση δασικών εκτάσεων. Επίσης, ο θόρυβος ο οποίος επικρατεί έχει αρνητικές επιπτώσεις στην πανίδα και το καυσαέριο επιδρά αρνητικά στην χλωρίδα.
- ✓ Επιπτώσεις στο δομημένο ή ανθρωπογενές περιβάλλον, δηλαδή στην αρχιτεκτονική κληρονομιά, στα ιστορικά μνημεία, στην δομή, λειτουργία και δυναμική των ανθρώπινων οικισμών.
- ✓ Επιπτώσεις στο κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή στους θεσμούς, στα ήθη και στα έθιμα.

²³ Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 75-80

- ✓ Επιπτώσεις στο οικονομικό περιβάλλον σε τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα²⁴.

Οι επιπτώσεις του τουρισμού οι οποίες δρουν αρνητικά στο φυσικό και δομημένο ή ανθρωπογενές περιβάλλον είναι αρκετές και πολύ σημαντικές παρόλο που πολλά άτομα τις αγνοούν. Παρακάτω παρουσιάζονται οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού σε περιβαλλοντικό επίπεδο διαχωρισμένες όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον και όσον αφορά το δομημένο ή ανθρωπογενές περιβάλλον:

Φυσικό περιβάλλον:

- ✓ Η πρόκληση ρύπανσης της ατμόσφαιρας και η καταστροφή των ιστορικών μνημείων από τα μέσα μεταφοράς που χρησιμοποιεί ένας τουρίστας κατά την μετακίνηση του από και προς τον προορισμό αλλά και όσο διαρκεί η παραμονή του σε αυτόν. Παράδειγμα αυτής της περίπτωσης αποτελεί η απαγόρευση των τουριστικών λεωφορείων στην κορυφή του λόφου της Ακρόπολης Αθηνών, έτσι ώστε να αποφευχθεί η διάβρωση του μνημείου από την ατμοσφαιρική ρύπανση.
- ✓ Η υπερβολική κατανάλωση των τουριστών σε ενέργεια και νερό για την οποία οι διαθέσιμοι πόροι δεν είναι πάντα επαρκείς και εξαντλούνται με γρήγορους ρυθμούς. Έτσι, πολλές περιοχές προορισμού αντιμετωπίζουν προβλήματα διακοπής του ηλεκτρικού ρεύματος και ανεφοδιασμού ύδατος.
- ✓ Η μόλυνση υδάτων και η καταστροφή υδρόβιων φυτών και ψαριών από παραθαλάσσια ξενοδοχειακά καταλύματα τα οποία ρίχνουν ακατέργαστα λύματα στη θάλασσα και από καράβια από τα οποία εκχύνονται ακατέργαστα λύματα αλλά και βενζίνη.
- ✓ Η καταστροφή της οικολογικής ισορροπίας μιας περιοχής με την μείωση ή την εξαφάνιση της χλωρίδας και της πανίδας της.
- ✓ Το κυνήγι και η λαθροθηρία προσπαθώντας οι ντόπιοι να καλύψουν την ζήτηση ορισμένων τουριστών για αναμνηστικά από την άγρια φύση, όπως επίσης και η χωρίς μέτρο κατασκευή αναμνηστικών καταστρέφοντας τον θαλάσσιο πλούτο.

²⁴ Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 81

Δομημένο ή ανθρωπογενές περιβάλλον:

- ✓ Καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος λόγω της ζήτησης οικοπέδων για την κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων, συγκροτημάτων αναψυχής κ.λπ.
- ✓ Οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής προορισμού πολλές φορές δεν έχουν πρόσβαση στην πατρική τους γη. Παράδειγμα σε αυτήν την περίπτωση είναι ξενοδοχεία τα οποία εμποδίζουν την προσπέλαση στην ακτή και στην θάλασσα, απαγορεύοντας σε οποιονδήποτε άλλο την είσοδο εκτός από τους πελάτες τους, προκαλώντας έντονες αντιδράσεις από τους ντόπιους της περιοχής.
- ✓ Η αυθαίρετη δόμηση, η έλλειψη στον σχεδιασμό της γης και οι ελλείψεις στην υποδομή.

Παρόλο τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει ο τουρισμός σε επίπεδο περιβαλλοντικό, υπάρχουν και θετικές, όπως και σε όλα τα υπόλοιπα επίπεδα που ασκεί επιρροή η τουριστική ανάπτυξη. Παρακάτω παρουσιάζονται τα δύο βασικά οφέλη από τον τουρισμό όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον και τα πέντε βασικότερα οφέλη όσον αφορά ο δομημένο ή ανθρωπογενές περιβάλλον:

Φυσικό περιβάλλον:

- ✓ Τα προερχόμενα έσοδα από τον τουρισμό είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για τον καθαρισμό, τον έλεγχο και τον περιορισμό της ρύπανσης στην ατμόσφαιρα αλλά και στα ύδατα αλλά και για τον καθαρισμό από πιθανά απορρίμματα .
- ✓ Τα προερχόμενα έσοδα από εισιτήρια για την είσοδο σε εθνικά πάρκα, σε αρχαιολογικούς χώρους, σε ζωολογικούς κήπους κ.λπ. συμβάλλουν στην συντήρηση τους. Έτσι, ουσιαστικά οι τουρίστες οι οποίοι είναι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα που αφορούν το φυσικό περιβάλλον, δίνουν ένα ποσοστό για την κάλυψη των δαπανών προκειμένου να ιδρυθούν ή να συντηρηθούν τέτοια μέρη, προστατεύοντας και διατηρώντας την πανίδα και την χλωρίδα της περιοχής.

Δομημένο ή ανθρωπογενές περιβάλλον:

- ✓ Τα προερχόμενα έσοδα από εισιτήρια για την είσοδο σε ιστορικούς χώρους, μουσεία, μνημεία και σε διάφορα κτίρια συμβάλλουν στην προστασία, στην συντήρηση και στην αναπαλαίωση τους, και το οποίο αποτελεί όφελος προς το κοινωνικό σύνολο.
- ✓ Η δημιουργία καλύτερων ευκαιριών αναψυχής και διασκέδασης και περισσότερες δυνατότητες αγοράς καταναλωτικών ειδών τα οποία χωρίς τον τουρισμό δεν θα είχαν εμφανιστεί.
- ✓ Η βελτίωση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.
- ✓ Η καλύτερευση στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και μεταφοράς.
- ✓ Η χρηματοδότηση ορισμένων περιοχών με μεγάλα ποσά για την χρησιμοποίησή τους σε υπηρεσίες και υποδομή. Παρόλο που τις περισσότερες φορές χρησιμοποιούνται προς όφελος της τουριστικής βιομηχανίας είναι διαθέσιμα προς χρήση και στους μόνιμους κατοίκους του προορισμού²⁵.

²⁵ Ανδριώτης Κ., 2005, σελ. 138-146

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΑΖΙΚΟΣ, ΕΙΔΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 Γενικά εισαγωγικά στοιχεία

Λαμβάνοντας υπόψη τις αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης κυρίως στις παράκτιες τουριστικές περιοχές την δεκαετία του 1980, ξεκίνησε η αναζήτηση νέων εναλλακτικών προτύπων για την τουριστική ανάπτυξη. Με αυτές τις διαφορετικές εναλλακτικές στρατηγικές οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης του τουρισμού, θα εξασφαλιζόνταν η σωστή χρήση των διαθέσιμων πόρων αλλά και η παύση της κατασπατάλησης τους. Έτσι, εμφανίστηκε ένα ιδιαίτερο και αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις εναλλακτικές μορφές του τουρισμού προκειμένου να καταπολεμηθούν οι απειλές που δημιουργεί ο μαζικός τουρισμός στον πληθυσμό των μόνιμων κατοίκων της χώρας προορισμού αλλά και στο οικοσύστημα.

Λαμβάνοντας την αγορά του τουρισμού ως μια κλασική μορφή αγοράς, οι αλλαγές που υπήρξαν ήταν οι εξής:

- ✓ Ως προς την ζήτηση, μεγάλος αριθμός τουριστών οι οποίοι δεν ικανοποιούνταν από τον συνηθισμένο πρότυπο του μαζικού τουρισμού, αναζητούσαν κάτι καινούργιο στις διακοπές τους.
- ✓ Ως προς την προσφορά, οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού μειώθηκαν, χωρίς όμως τον περιορισμό των οικονομικών οφελών.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζεται για τις συγκριτικές διαφορές οι οποίες υπάρχουν μεταξύ του μαζικού και του εναλλακτικού τουρισμού. Στις επόμενες παραγράφους, θα αναλυθούν οι έννοιες του μαζικού τουρισμού, του τουρισμού των ειδικών ενδιαφερόντων, του εναλλακτικού τουρισμού, οι μορφές του εναλλακτικού τουρισμού και τα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά του, οι επιπτώσεις

του καθώς επίσης και οι συγκριτικές διαφορές του εναλλακτικού έναντι του μαζικού τουρισμού²⁶.

2.2 Μαζικός τουρισμός

Όπως προαναφέρθηκε ο μαζικός τουρισμός εμφανίστηκε με την τεράστια άνοδο των εισοδημάτων την περίοδο μετά την Βιομηχανική Επανάσταση, τις δεκαετίες του '60 και του '70 στην Νότια Ευρώπη, στην Καραϊβική και στην Βόρεια Αμερική. Τα κύρια χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού είναι τα παρακάτω:

- ✓ Ο μεγάλος αριθμός των επισκεπτών.
- ✓ Η αισθητή παρουσία του επί μια σειρά πολλών ετών σε μια συγκεκριμένη περιοχή.
- ✓ Η επίπτωση σε πολλούς τομείς της συγκεκριμένης περιοχής επηρεάζοντας την οικολογικά, πολιτιστικά και κοινωνικά²⁷.

Με τρεις λέξεις τα βασικά χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού ήταν η μαζικότητα, η ομαδικότητα και ο διεθνισμός. Αποτελεί την κλασική μορφή του τουρισμού και έχει άμεση σχέση με την έννοια της αναψυχής, την ξεκούραση και την διασκέδαση.

Ο μαζικός τουρισμός αφορά την παραδοσιακή αγορά των διακοπών περιέχοντας ένα πολύ μεγάλο τμήμα τουριστών που μένουν σε διαφόρων ειδών τουριστικά καταλύματα σε παράκτιες συνήθως περιοχές.

Στην ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού σπουδαίο ρόλο έπαιξε η δημιουργία νέων υποδομών και σχετικών βιομηχανιών, με σκοπό την οργανωμένη και μαζική μετακίνηση των τουριστών. Στην περαιτέρω ανάπτυξη του βοήθησαν διάφορα ευνοϊκά γεγονότα τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω:

- ✓ Η καλύτερευση των όρων εργασίας και της αμοιβής των εργαζομένων.
- ✓ Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων.
- ✓ Η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφόρησης.
- ✓ Η δημιουργία νέων αγορών σε νέες χώρες.
- ✓ Η εξέλιξη των μέσων μεταφοράς και ειδικά του αεροπλάνου.

²⁶ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 67-68

²⁷ Τράπεζα Πειραιώς, 2012, σελ. 3

- ✓ Η απελευθέρωση των περιορισμών στις αερομεταφορές.
- ✓ Η οργάνωση των ταξιδιών με τα τουριστικά πακέτα και με το σύστημα των ναυλωμένων πτήσεων (charter flights).
- ✓ Η δημιουργία των οργανωτών ταξιδιών (tour operators) και των τουριστικών πρακτόρων.
- ✓ Η μαζική τουριστική παραγωγή, κατανάλωση και διαφήμιση²⁸.

Τέλος, είναι πολύ σημαντικό να αναφερθούμε στα δύο βασικά μειονεκτήματα που έχει ο μαζικός τουρισμός και τα οποία πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη από τις κυβερνήσεις των χωρών υποδοχής και να παρακινηθούν να αρχίσουν να ψάχνουν νέες περισσότερο δυναμικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

- ✓ Η εποχικότητα, εξαιτίας του γεγονότος ότι συνήθως ο μαζικός τουρισμός πραγματοποιείται το καλοκαίρι.
- ✓ Η εξάρτηση του άμεσα από τους οργανωτές ταξιδιών, οι οποίοι οδηγούν την τουριστική ζήτηση εκεί όπου θα μεγιστοποιηθούν τα κέρδη τους με μεγαλύτερο ποσοστό²⁹.

2.3 Τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων

Ο τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων κακώς έχει χαρακτηριστεί από πολλούς ερευνητές ως εναλλακτικός τουρισμός. Παρόλα αυτά οι βασικότερες μορφές του τουρισμού, οι οποίες χαρακτηρίζονται είτε ειδικές είτε εναλλακτικές, κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με το γενικό κίνητρο των τουριστών, ανάλογα με:

- ✓ Φυσικό περιβάλλον. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο τουρισμός στην ύπαιθρο, ο οικοτουρισμός, ο φυσιολατρικός τουρισμός κ.λπ.
- ✓ Πολιτισμός. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο αρχαιολογικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός κ.λπ.
- ✓ Ενδιαφέρον- απασχόληση με παραγωγικούς τομείς. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο αγροτουρισμός, ο οινοτουρισμός κ.λπ.

²⁸ Λαγός Δ., 2005, σελ. 66-68

²⁹ Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., 1999, σελ.55

- ✓ Ενεργητικές δραστηριότητες. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο περιηγητικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός κ.λπ.
- ✓ Θαλάσσιο στοιχείο. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο θαλάσσιος τουρισμός, ο τουρισμός κρουαζιέρας κ.λπ.
- ✓ Υγεία- ευεξία. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο ιαματικός τουρισμός, ο τουρισμός υγείας κ.λπ.
- ✓ Εκπαίδευση- επάγγελμα. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο επαγγελματικός τουρισμός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός κ.λπ.
- ✓ Λοιπές μορφές. Παραδείγματα τέτοιας μορφής τουρισμού αποτελούν ο εθελοντικός τουρισμός, ο τουρισμός τρίτης ηλικίας, ο τουρισμός σε χωριά κ.λπ.³⁰

Έχει θεωρηθεί από πολλούς ότι δεν υπάρχει λόγος ύπαρξης των μορφών αυτών εξαιτίας του γεγονότος ότι αυτές οι μορφές πιθανόν να αποτελούν ορισμένες μεμονωμένες δραστηριότητες των τουριστών κατά την διάρκεια των διακοπών τους, εμπλουτίζοντας τις. Όντως, κάποιες μορφές τουρισμού είναι δυνατόν να θεωρηθούν ξεχωριστές μορφές όπως για παράδειγμα ο αγροτουρισμός. Από την άλλη όμως κάποιες άλλες είναι συμπληρωματικές δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να ενταχθούν στα πλαίσια κάποιας γενικότερης μορφής του τουρισμού, όπως για παράδειγμα ο οινοτουρισμός ο οποίος είναι υποκατηγορία του αγροτουρισμού. Είναι φυσικό λοιπόν, να μην είναι εύκολο να ενταχθεί ένας τουρίστας σε μια συγκεκριμένη μορφή τουρισμού καθώς μπορεί να συμμετέχει σε περισσότερες από μία παράλληλα.

Ο τουρισμών ειδικών ενδιαφερόντων πραγματοποιείται όταν το κίνητρο του ταξιδιώτη καθορίζεται από ένα ή περισσότερα ειδικά ενδιαφέροντα που παρουσιάζονται πριν ή κατά την διάρκεια των διακοπών του. Επομένως, εφόσον ο τουρίστας ο οποίος θα κάνει εναλλακτικό τουρισμό έχει ειδικά ενδιαφέροντα είναι φυσικό πως ο εναλλακτικός τουρισμός είναι υποσύνολο του τουρισμού ειδικών ενδιαφερόντων³¹.

³⁰ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 68-69

³¹ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 70-72

2.4 Ορισμός, μορφές και χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού

2.4.1 Ο ορισμός του εναλλακτικού τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι αντίθετος με τον μαζικό τουρισμό και έτσι υιοθετεί άλλες διαφορετικές πρακτικές. Στην προσπάθεια ορισμού της έννοιας του εναλλακτικού τουρισμού μπορούμε να πούμε ότι:

Εναλλακτικός τουρισμός είναι η μικρής κλίμακας ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών η οποία διαθέτει μη μαζική μορφή. Προωθεί μια ενεργητική μορφή διακοπών η οποία είναι φιλική ως προς το φυσικό περιβάλλον και τις κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες του τόπου προορισμού. Επίσης, συμβάλλει στην αλληλεπίδραση και στην συμβίωση ανάμεσα στα μέλη διαφορετικών κοινωνικών ομάδων (τουρίστες και μόνιμοι κάτοικοι χώρας υποδοχής) και οδηγείται προς την ανάπτυξη του με την σύμφωνη γνώμη και την συμμετοχή του ντόπιου κοινωνικού συνόλου³².

2.4.2 Οι μορφές του εναλλακτικού τουρισμού

Οι μορφές οι οποίες θα αναφερθούν παρακάτω δεν καλύπτουν όλο το πλήθος των δραστηριοτήτων ενός εναλλακτικού τουρίστα. Ανάλογα με την μορφή που έχει ο εναλλακτικός τουρισμός, οι δραστηριότητες του τουρίστα διαφέρουν αλλά είναι πάντοτε φιλικές ως προς το περιβάλλον και δίνουν έμφαση στην κουλτούρα του τόπου προορισμού. Οι βασικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού αναφέρονται περιληπτικά παρακάτω:

- ✓ Ο τουρισμός σε χωριά, όπου οι τουρίστες ενδιαφέρονται να μάθουν την ζωή στο χωριό και το περιβάλλον του, μένοντας σε παραδοσιακές και συνήθως απομονωμένες κοινωνίες.
- ✓ Ο αγροτουρισμός, όπου οι τουρίστες ενδιαφέρονται για τη ζωή και τις δραστηριότητες των αγροτών, μένοντας με τις οικογένειες αγροτών.
- ✓ Οι περιπατητικοί και οι ποδηλατικοί γύροι, όπου οι τουρίστες μαζί με τους μόνιμους κατοίκους του τόπου προορισμού συναντώνται με σκοπό να έρθουν σε επαφή με τον πολιτισμό και το περιβάλλον του τόπου.

³² Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 73

- ✓ Ο τουρισμός αλιείας, όπου οι τουρίστες παίρνουν συμμετοχή σε ομαδική αλιεία, μένοντας με τις οικογένειες ψαράδων.
- ✓ Ο οικοτουρισμός με περιπάτους ή κωπηλασία, όπου οι ξεναγήσεις γίνονται από μόνιμους κατοίκους της περιοχής δίνοντας έμφαση στα φυσικά χαρακτηριστικά.
- ✓ Οι εθελοντικές δραστηριότητες, όπου οι τουρίστες έχουν σαν σκοπό την προσφορά βοήθειας σε διάφορα έργα όπως για παράδειγμα κατασκευή κτιρίων, αρχαιολογικές ανασκαφές κ.λπ.³³

2.4.3 Τα βασικότερα χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού

Τα βασικότερα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού και τα οποία τον καθιστούν διαφορετικό από τον μαζικό αλλά και από τον τουρισμό ειδικών ενδιαφερόντων είναι τα παρακάτω τέσσερα:

- ✓ Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα τα οποία μπορεί να είναι ενεργητικές διακοπές, εξερεύνηση, εθελοντισμός και γνωριμία με το τοπικό στοιχείο³⁴.
- ✓ Ο εναλλακτικός προορισμός ο οποίος μπορεί να είναι νέος, ανεξερεύνητος, ήσυχος, πρωτοποριακός και διαφέρει σίγουρα από τους κορεσμένους τουριστικά τόπους³⁵.
- ✓ Η κλίμακα των επενδύσεων είναι μικρή καθώς οι εναλλακτικοί τουρίστες προτιμούν μικρά και τοπικής ιδιοκτησίας καταλύματα, συμβάλλοντας στον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης από τους ντόπιους και έχοντας λιγότερες αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις³⁶.
- ✓ Η ενδογενής ανάπτυξη με την οποία διατηρούνται τα οφέλη του τουρισμού στην τοπική κοινωνία³⁷.

2.5 Θετικές και αρνητικές επιπτώσεις του εναλλακτικού τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός, όπως είναι φυσικό, εκτός από τις θετικές επιπτώσεις που έχει τον ακολουθούν και διάφορες αρνητικές σε οικονομικό, κοινωνικό-πολιτιστικό αλλά και περιβαλλοντικό επίπεδο. Για λόγους συντομίας,

³³ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 74-75

³⁴ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 77-78

³⁵ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 83-84

³⁶ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 88

³⁷ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 89

στους παρακάτω πίνακες θα αναφερθούν οι επιπτώσεις του εναλλακτικού τουρισμού, είτε αυτές είναι θετικές, είτε αρνητικές και στις τρεις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν³⁸:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	
ΘΕΤΙΚΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Δημιουργία θέσεων εργασίας και εισοδημάτων. ✓ Δημιουργία διασυνδέσεων και με άλλους τομείς της οικονομίας του τόπου. ✓ Περιφερειακή ανάπτυξη. ✓ Οφέλη από την βιώσιμη χρήση των προστατευόμενων περιοχών.
ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Αύξηση δαπανών για συντήρηση υποδομών. ✓ Αστάθεια εισοδημάτων. ✓ Διαρροές εισοδημάτων εξαιτίας εισαγωγών. ✓ Εμπορευματοποίηση πανίδας, χλωρίδας και πολιτισμού.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	
ΘΕΤΙΚΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ευαισθησία και συνειδητότητα τουριστών και ντόπιων για τους πόρους της περιοχής υποδοχής. ✓ Εμπλουτισμός πολιτιστικής ταυτότητας.
ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ξενόφερτο σύστημα αξιών και παραγκωνισμός τοπικών πολιτισμικών στοιχείων. ✓ Ανεξέλεγκτοι οι πλουτοπαραγωγικοί πόροι από τους ντόπιους.

³⁸ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 94

- ✓ Ανταγωνισμός μεταξύ ντόπιων.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΘΕΤΙΚΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Κίνητρα για προστασία περιβάλλοντος. ✓ Αναβάθμιση βιοτόπων και πολιτιστικών μνημείων. ✓ Καλυτέρευση υποδομής και υπηρεσιών από τους ντόπιους.
ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Αύξηση δαπανών για συντήρηση υποδομών. ✓ Αστάθεια εισοδημάτων. ✓ Διαρροές εισοδημάτων εξαιτίας εισαγωγών. ✓ Εμπορευματοποίηση πανίδας, χλωρίδας και πολιτισμού.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

2.6 Συγκριτικές διαφορές εναλλακτικού με μαζικό τουρισμό

Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι πλήρως αντίθετος με τον μαζικό τουρισμό, με τις περισσότερες αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης να προέρχονται από τον μαζικό τουρισμό, αφού συγκεντρώνεται πλήθος τουριστών και δημιουργούνται τεράστιες επενδύσεις. Ο μαζικός τουρισμός πλέον θεωρείται από πολλούς ερευνητές ως μια πεπαλαιωμένη μορφή τουρισμού, ενώ ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται ως μια νέα μορφή, όπου υπάρχει σεβασμός προς το περιβάλλον, τα πολιτιστικά μνημεία και τις παραδόσεις καθώς επίσης και δημιουργία ευκαιριών για απασχόληση και επενδύσεις³⁹.

³⁹ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 75-76

Οι διαφορές του εναλλακτικού τουρισμού ως προς τον μαζικό τουρισμό παρουσιάζονται παρακάτω:

- ✓ Στον εναλλακτικό τουρισμό οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές που πραγματοποιούνται είναι λιγότερο αρνητικές από του μαζικού τουρισμού, αφού δεν υπερισχύει το οικονομικό κέρδος αλλά έχουν να κάνουν περισσότερο με την καλύτερευση του επιπέδου διαβίωσης των μόνιμων κατοίκων της περιοχής προορισμού, την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας.
- ✓ Οι επενδύσεις οι οποίες χρειάζονται για την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού είναι μικρής κλίμακας. Συνήθως βέβαια, χρησιμοποιούνται οι υποδομές, τα μέσα μεταφοράς του μαζικού τουρισμού, προσέχοντας να μην γίνει λανθασμένη διαχείριση των φυσικών πόρων ενός τουριστικού προορισμού και μεταλλαχθεί ο εναλλακτικός τουρισμός σε μαζικό.
- ✓ Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι ενεργητικός τουρισμός αντίθετα με τον μαζικό ο οποίος είναι παθητικός. Αυτό σημαίνει ότι ο εναλλακτικός τουρισμός έχει σαν σκοπό την περιήγηση και την γνωριμία με το περιβάλλον και τον πολιτισμό της περιοχής προορισμού.
- ✓ Στον εναλλακτικό τουρισμού υπάρχει η συμμετοχή του πληθυσμού των μόνιμων κατοίκων του τόπου υποδοχής ως εργαζόμενοι, επενδυτές και οικοδεσπότες, γεγονός το οποίο δεν συμβαίνει στον μαζικό τουρισμό⁴⁰.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται επιγραμματικά οι διαφορές του εναλλακτικού και του μαζικού τουρισμού για την καλύτερη κατανόηση τους⁴¹:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
Φυσικό περιβάλλον	Αστικό περιβάλλον
Ενεργητικός	Παθητικός
Ποικίλες δραστηριότητες	Δραστηριότητες τύπου ήλιος, θάλασσα

⁴⁰ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 73-74

⁴¹ Ανδριώτης Κ., 2008, σελ. 76

Μεμονωμένος	Οργανωμένος
Ποιοτικός	Ποσοτικός
Επενδύσεις μικρής κλίμακας	Επενδύσεις μεγάλης κλίμακας
Ελεγχόμενος	Ανεξέλεγκτος
Μικρές & συνήθως θετικές επιπτώσεις	Μεγάλες & συνήθως αρνητικές επιπτώσεις
Ενδογενής ανάπτυξη	Εξωγενής ανάπτυξη

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Γενικά στοιχεία για τον τουρισμό στην Ελλάδα

Η βιομηχανία του τουρισμού και των ταξιδιών είναι η μεγαλύτερη βιομηχανία παγκοσμίως και η περισσότερο ποικιλόμορφη από όλες. Κάποιες χώρες, κυρίως οι αναπτυσσόμενες, βασίζονται στην βιομηχανία του τουρισμού, μη έχοντας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε κάποια άλλη βιομηχανία. Έτσι, ο τουρισμός λειτουργεί για αυτές τις χώρες ως η βασική πηγή εσόδων, απασχόλησης και ανάπτυξης.

Στην βιομηχανία του τουρισμού εμπλέκονται ταξιδιωτικά γραφεία, τουριστικοί πράκτορες, εταιρείες μεταφορών, ξενοδοχεία κ.λπ. και επομένως συμμετέχει και ο ιδιωτικός τομέας αλλά και ο δημόσιος. Επομένως, όλοι οι εμπλεκόμενοι, στοχεύουν στην ικανοποίηση των αναγκών των επισκεπτών μέσω των παραγωγικών πόρων που διαθέτει ο κάθε προορισμός, προσπαθούν να διατηρήσουν την τοπική κουλτούρα και τις εθνικές παραδόσεις και αναλαμβάνουν την ευθύνη των αρνητικών επιπτώσεων που πιθανόν να έχει ο τουρισμός στην εγχώρια κοινωνία και οικονομία.

Για τους παραπάνω λόγους ο τουρισμός αναδείχτηκε στην πιο δυνατή οικονομική δραστηριότητα σε παγκόσμιο επίπεδο, με την Ελλάδα να αποτελεί έναν από τους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς στον κόσμο. Τα τελευταία δέκα χρόνια, ο αριθμός των επισκεπτών στην χώρα μας παρουσιάζει σταθερή αύξηση, κατέχοντας το 2004 την 18^η θέση με 11,7 εκατομμύρια διεθνείς τουριστικές αφίξεις και την 11^η θέση στις παγκόσμιες εισπράξεις. Το 2009 την 16^η θέση με 14,9

εκατομμύρια διεθνείς τουριστικές αφίξεις και την 15^η θέση στις εισπράξεις παγκοσμίως και το 2013 είναι ξανά στην 16^η θέση στις αφίξεις με 17,9 εκατομμύρια και στην 19^η θέση στις εισπράξεις παγκοσμίως⁴².

3.2 Οι κυριότεροι πόροι της Ελλάδας για την ανάπτυξη του τουρισμού της

Σε όλες τις χώρες, σε παγκόσμιο επίπεδο, οι οποίες είναι χώρες υποδοχής τουριστών, είναι ευνόητο ότι θα υπάρχουν κάποιοι τουριστικοί πόροι οι οποίοι έχουν την δυνατότητα να θεωρηθούν και ως συγκριτικά πλεονεκτήματα. Έτσι, αυτοί οι πόροι αποτελούν μία από τις προϋποθέσεις ένταξης κάποιας χώρας στην ομάδα των τουριστικών χωρών και είναι στοιχεία έλξης της ζήτησης στην αγορά του τουρισμού.

Οι πόροι έλξης, εκτός από τους φυσικούς, πολιτιστικούς και περιβαλλοντικούς πόρους οι οποίοι εύκολα αναγνωρίζονται, έχουν σχέση με ορισμένα κοινωνικά και ψυχολογικά κίνητρα των τουριστών στην σύγχρονη σημερινή εποχή.

Παρακάτω παρουσιάζονται και αναλύονται οι κυριότεροι πόροι που διαθέτει η Ελλάδα για την ανάπτυξη του τουρισμού της και οι οποίοι όπως είναι φυσικό αποτελούν θετικά στοιχεία για την προσέλκυση των τουριστών σε αυτήν τους καλοκαιρινούς μήνες και όχι μόνο:

Το κλίμα της, το οποίο είναι ένας συνδυασμός ήπιο θερμού και ξηρού κλίματος στην πλειοψηφία των περιοχών της χώρας και κυρίως στα νησιά αλλά και σε παράκτιες περιοχές. Επίσης, ο χειμώνας είναι κατά κύριο λόγο ήπιος με λίγες βροχοπτώσεις και ο μέσος όρος των ημερών με ηλιοφάνεια είναι αρκετά μεγάλος με ήπιο και εύκρατο κλίμα. Έτσι, οι κλιματολογικές συνθήκες είναι ευνοϊκές για τουρισμό για περίπου οκτώ με εννέα μήνες τον χρόνο και για μεγάλο αριθμό ημερών διακοπών.

Σε κάποιες περιοχές οι οποίες είναι ιδιαίτερα τουριστικές, όπως για παράδειγμα η Κρήτη, τα Δωδεκάνησα κ.λπ., η τουριστική περίοδος αγγίζει τους

⁴² <http://sete.gr/GR/TOYRISMOS/Vasika%20Megethi%20tou%20Ellinikoy%20Tourismoy/>, 2014

επτά με οκτώ μήνες, γεγονός το οποίο έχει θετικές επιπτώσεις στην οικονομία αλλά και στην ψυχολογία των τουριστών.

Ο πολιτισμός και η παράδοση της, αφού μεγάλος αριθμός των τουριστών που επισκέπτονται την χώρα μας έχουν σαν βασικό σκοπό την επίσκεψη στα μνημεία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, στους αρχαιολογικούς τόπους και στα μουσεία.

Στην πλούσια πολιτιστική μας παράδοση περιλαμβάνεται και η μουσική, το τραγούδι και η παραγωγή χειροποίητων αντικειμένων τέχνης από τα οποία, ορισμένα προωθούνται από τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και τα φεστιβάλ που λαμβάνουν χώρα κυρίως το καλοκαίρι σε πολλές περιοχές. Τέλος, η θρησκευτική παράδοση της Ελλάδας είναι μια πολύ σημαντική πλευρά της πολιτιστικής της παράδοσης, με πλήθος μοναστηριών και ναών να το μαρτυρούν σε διάφορες περιοχές της χώρας.

Το φυσικό και δομημένο περιβάλλον της, όπου ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι παράκτιες αλλά και οι ορεινές περιοχές. Η καθαρή θάλασσα αλλά και τα χιλιάδες χιλιόμετρα παραλιών έλκουν τουρίστες οι οποίοι επισκέπτονται την χώρα μας για θερινό τουρισμό, ενώ οι ορεινές περιοχές αποτελούν πόλο έλξης για εναλλακτικό τουρισμό, όπως φυσιολατρικό, οικοτουρισμό κ.λπ. κυρίως για χειμερινές διακοπές.

Όσον αφορά το δομημένο περιβάλλον, κατά κύριο λόγο αυτό το οποίο βρίσκεται στην ύπαιθρο, όπως για παράδειγμα παραδοσιακοί οικισμοί, κάστρα, γεφύρια, νερόμυλοι, νησιώτικες καστροπόλεις κ.λπ. δημιουργήθηκε από το συνδυασμό του λαϊκού πολιτισμού και της τοπικής αρχιτεκτονικής παράδοσης και αποτελεί και αυτό βασικό πόλο έλξης τουριστών.

Έτσι λοιπόν, το φυσικό με το δομημένο περιβάλλον συνθέτουν ελληνικά τοπία, με το περισσότερο προωθημένο από αυτά τα τοπία να είναι τα νησιά. Η νησιωτική Ελλάδα, η οποία είναι εδώ και πολλά χρόνια πολυδιαφημισμένη στο εξωτερικό, ήταν είναι και θα είναι ένας από τους βασικότερους πόρους για την ανάπτυξη του τουρισμού.

Η ποικιλία τύπων και επιπέδων υποδομής, η οποία έχει άμεση ανταπόκριση με τα χαρακτηριστικά της διεθνούς ζήτησης. Η υποδομή της Ελλάδας σε τουριστικά καταλύματα είναι πολύ πλούσια και με τεράστια ποικιλία, και έτσι

είναι σε θέση να ανταποκριθεί στην διεθνή ζήτηση. Με την υπάρχουσα μεγάλη ποσότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών αλλά και με το εύρος των τιμών τους μπορούν να καλυφθούν οι ανάγκες όλο και περισσότερων πελατών καθώς και πιο εξειδικευμένων στην χώρα μας. Όλα τα παραπάνω ισχύουν για την αγορά του οργανωμένου τουρισμού διακοπών του καλοκαιριού, γιατί όσον αφορά την αγορά των εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού οι υποδομές της Ελλάδας υστερούν παρά τους ικανοποιητικούς πόρους που έχει στην διάθεση της.

Η θετική εικόνα της χώρας σε εκείνους που την έχουν ή όχι επισκεφτεί, η οποία κατά κάποιον τρόπο εξισορροπεί την αρνητική κριτική όσον αφορά την ποιότητα των υποδομών και των υπηρεσιών. Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ποσοστό της τάξεως του 36% των ερωτηθέντων επιθυμούν αν επισκεφτούν την Ελλάδα και την θεωρούν την πιο τουριστική χώρα, ενώ σε αυτούς που την έχουν επισκεφτεί ένα ποσοστό μεγαλύτερο από 50% επιθυμούν να την επισκεφτούν ξανά. Επίσης, πολύ μεγάλα και συνεχώς αυξανόμενα είναι τα ποσοστά των ατόμων τα οποία επισκέπτονται την Ελλάδα πολλές φορές, κατατάσσοντας την στις χώρες στις οποίες η πλειοψηφία των τουριστών θεωρεί ότι «πρέπει» να την επισκεφτούν.

Έτσι, αυτή η θετική εικόνα η οποία παραμένει σταθερή κατά την διάρκεια των ετών αλλά και ο μεγάλος αριθμός των τουριστών οι οποίοι επανειλημμένα επισκέπτονται την χώρα κατατάσσουν την Ελλάδα στους προορισμούς οι οποίοι διακρίνονται από σχετική σταθερότητα στο θέμα της τουριστικής ζήτησης⁴³.

3.3 Προορισμός Ελλάδα- Οι τάσεις και οι προοπτικές

Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Συμβουλίου Τουρισμού, η Ελλάδα θεωρείται ως δημοφιλής τουριστικός προορισμός με τις προοπτικές της καθιέρωσης της ως μία πολύ δυνατή παρουσία στην διεθνή τουριστική σκηνή.

Η Ελλάδα κατέχει την 24^η θέση ανάμεσα στις τριάντα πιο ανταγωνιστικές χώρες υποδοχής στον τουρισμό, σε παγκόσμιο επίπεδο. Μερικά από τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα του τουριστικού προϊόντος της που την κατατάσσουν σε αυτήν την θέση είναι επιγραμματικά τα παρακάτω:

- ✓ Το πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον της.
- ✓ Οι ακτές και τα νησιά της.

⁴³ Τσάρτας Π., 2010, σελ. 23-27

- ✓ Το ήπιο μεσογειακό κλίμα.
- ✓ Η πλούσια ιστορία της.
- ✓ Η πολιτισμική της παράδοση.

Στην εξέλιξη του τουρισμού στην Ελλάδα, σημαντικό ρόλο έχει ο εγχώριος τουρισμός ο οποίος συμβάλλει στην καταπολέμηση της εποχικότητας αλλά και στην διαμονή και στα έσοδα. Από την άλλη πλευρά, ο διεθνής τουρισμός αναπτύχθηκε τάχιστα και αυτό το μαρτυρούν τα εξής γεγονότα, όσον αφορά τις αφίξεις τουριστών:

- ✓ Το 1950 οι αφίξεις δεν ήταν πάνω από 70.000, ενώ το 1960 έφτασαν πάνω από 520.000.
- ✓ Το 1970 άγγιξαν τα 1,4 εκατομμύρια, ενώ το 1980 έφτασαν τα 6,5 εκατομμύρια.
- ✓ Το 1990 άγγιξαν τα 9 εκατομμύρια, ενώ το 2000 ξεπέρασαν τα 13 εκατομμύρια.
- ✓ Το 2010 άγγιξαν τα 15 εκατομμύρια και ο ρυθμός συνεχώς αυξάνεται.

Το μεγαλύτερο ποσοστό τουριστών που υποδέχεται η Ελλάδα, το οποίο είναι της τάξεως του 93%, είναι από την Ευρώπη. Κατά κύριο λόγο είναι Βρετανοί και Γερμανοί οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 25-30% του συνολικού αριθμού των αφίξεων. Τα τελευταία δέκα περίπου χρόνια οι αφίξεις των τουριστών από την κεντρική Ευρώπη, την Ρωσία και την Κίνα έχουν αυξηθεί σημαντικά.

Με όλο αυτά τα στοιχεία για τις αφίξεις των τουριστών στην Ελλάδα, είναι εύκολα κατανοητό ότι ο διεθνής τουρισμός αναμένεται να αυξηθεί παρά τον ανταγωνισμό που υπάρχει στην ευρύτερη περιοχή από προορισμούς φθηνότερους από την χώρα μας, όπως για παράδειγμα Τουρκία, Κροατία κ.λπ.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες το 2004 και η επιτυχημένη διοργάνωση τους, συνέβαλλαν στην αναγνώριση της Ελλάδας ως ασφαλή προορισμό με πολύ σημαντικές δυνατότητες αλλά και προοπτικές. Οι σύγχρονες υποδομές, λιμάνια, αεροδρόμια κ.λπ., τα σύγχρονα τουριστικά καταλύματα και οι εκσυγχρονισμένες

εξυπηρετήσεις έχουν συμβάλει στην διαμόρφωση μιας θετικής εικόνας της Ελλάδας, παρακάμπτοντας κάποια προβλήματα και αδυναμίες της⁴⁴.

Το τουριστικό προϊόν της Ελλάδας αντιπροσωπεύεται κατά κύριο λόγο από τον μαζικό τουρισμό τις τελευταίες δεκαετίες και το συγκεκριμένο πρότυπο περιλαμβάνει τα στοιχεία του ήλιου και της θάλασσας.

Το πρότυπο του μαζικού τουρισμού στην χώρα μας έχει ορισμένα χαρακτηριστικά ως προς την ζήτηση και την προσφορά. Ως προς την ζήτηση, απευθύνεται κατά κύριο λόγο στην ξεκούραση και την αναψυχή των τουριστών, κυρίως του μέσου Ευρωπαϊού πολίτη, οι οποίοι καταφθάνουν με μαζικό τρόπο, κυρίως αεροπορικώς. Η μεταφορά τους γίνεται από έναν σχετικά περιορισμένο αριθμό μεγάλων ταξιδιωτικών οργανισμών. Από την άλλη, όσον αφορά την προσφορά, οι παρεχόμενες υπηρεσίες χαρακτηρίζονται από ομοιογένεια, κατά κύριο λόγο σε περιοχές με εύκολη πρόσβαση και σε μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες.

Με την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού δημιουργούνται προβλήματα, όπως για παράδειγμα η έντονη εποχικότητα στην ζήτηση του τουριστικού προϊόντος, η συσσώρευση των τουριστών σε συγκεκριμένες περιοχές κ.λπ. Σύμφωνα με στοιχεία από τις αφίξεις αλλά και από την πληρότητα των ξενοδοχείων, η εποχιακή ζήτηση αφορά την περίοδο από τον Ιούνιο ως τον Σεπτέμβριο, με πληρότητες πάνω από 80%.

Οι αλλαγές στην ζήτηση του τουριστικού προϊόντος ως προς τον ειδικό αλλά και εναλλακτικό τουρισμό, επιδρούν και στην ελληνική αγορά του τουρισμού. Η Ελλάδα διαθέτει μεγάλο φυσικό πλούτο αλλά και μεγάλη ποικιλία στον πολιτισμό της και επομένως το μόνο που χρειάζεται έτσι ώστε να εμπλουτιστεί το ελληνικό τουριστικό προϊόν και να ανταποκριθεί στις επικρατούσες διεθνείς τάσεις είναι μια προσπάθεια από την κυβέρνηση αλλά και τον τοπικό πληθυσμό της χώρας για εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη⁴⁵.

3.4 Η τουριστική αγορά

⁴⁴ Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε., 2011, σελ. 38-39

⁴⁵ Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε., 2011, σελ. 40

Η τουριστική οικονομία παράγει προϊόντα, δηλαδή αγαθά και υπηρεσίες, τα οποία πωλούνται και αγοράζονται. Ο χώρος πραγματοποίησης αλλά και κάθε αγοραπωλησία θεωρείται ως αγορά, και στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι η τουριστική αγορά. Όπως είναι φυσικό η έννοια της τουριστικής αγοράς δεν περιορίζεται σε ένα συγκεκριμένο χώρο καθώς μπορεί να γίνει και χωρίς την φυσική παρουσία του πωλητή και του αγοραστή, όπως για παράδειγμα με ένα τηλεφώνημα, ένα mail κ.λπ.

Ως όρος της τουριστικής αγοράς νοείται η προσφορά και η ζήτηση των τουριστικών προϊόντων. Όσον αφορά την τουριστική προσφορά, είναι απαραίτητο να πληρούνται κάποιες βασικές προϋποθέσεις, δηλαδή θα πρέπει να υπάρχουν παραγωγοί τουριστικών προϊόντων οι οποίοι έχουν σαν σκοπό την επικερδή διάθεση τους αλλά και την ποσοτική και ποιοτική ικανοποίησης των τουριστικών αναγκών και επιθυμιών. Όσον αφορά την τουριστική ζήτηση είναι απαραίτητο και εδώ να πληρούνται κάποιες βασικές προϋποθέσεις, δηλαδή θα πρέπει να υπάρχουν άτομα με τουριστικές ανάγκες και επιθυμίες, με αγοραστική δύναμη αλλά και με αγοραστική συμπεριφορά.

Επομένως, ως τουριστική αγορά ορίζεται το σύνολο των δυνάμεων και των συνθηκών οι οποίες οδηγούν τους αγοραστές και τους πωλητές των τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών στο να λαμβάνουν αποφάσεις οι οποίες να ικανοποιούν τις τουριστικές ανάγκες και επιθυμίες των αγοραστών, με την επικερδή διάθεση προς αυτούς από τους πωλητές⁴⁶.

Από τον παραπάνω ορισμό είναι εύκολο να γίνει η επισήμανση των τεσσάρων βασικών συστατικών της τουριστικής αγοράς τα οποία είναι τα εξής:

- ✓ Οι πωλητές και οι αγοραστές των τουριστικών προϊόντων.
- ✓ Τα τουριστικά προϊόντα τα οποία αποτελούν αντικείμενο αγοραπωλησίας.
- ✓ Ο τόπος πραγματοποίησης των αγοραπωλησιών αυτών των τουριστικών προϊόντων.
- ✓ Οι κανόνες των συναλλαγών μεταξύ των πωλητών και των αγοραστών των τουριστικών προϊόντων.

⁴⁶ Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., 1999, σελ. 98-100

Αυτά τα τέσσερα βασικά συστατικά της τουριστικής αγοράς έχουν σημαντική συμβολή στην άμεση διαμόρφωση του μεγέθους της. Όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος της, τόσο μεγαλύτερη είναι και η πιθανότητα να αυξηθεί η τουριστική ζήτηση και επομένως να αυξηθεί η τουριστική παραγωγή και η τουριστική κατανάλωση⁴⁷.

3.5 Η τουριστική ζήτηση

Ως οικονομική δραστηριότητα ο τουρισμός ορίζεται από την ζήτηση, αντίθετα από άλλους κλάδους παραγωγής. Το τουριστικό προϊόν είναι ένα πολύπλοκο και πολυσύνθετο προϊόν, στου οποίου την παραγωγή συμμετέχουν πολλοί κλάδοι. Οι παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στην διαμόρφωση της τουριστικής ζήτησης, επηρεάζοντας τα ποσοστά των ανθρώπων οι οποίοι πρόκειται να ταξιδέψουν σε μια χώρα είναι:

- ✓ Κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες, οι οποίοι είναι δυνατόν να επηρεαστούν ελάχιστα από τα άτομα αυτά.
- ✓ Κοινωνικοί και ψυχολογικοί παράγοντες, οι οποίοι έχουν σχέση με τις ανάγκες του κάθε ατόμου χωριστά και με την προσωπικότητα τους.
- ✓ Δυναμικοί ή παθητικοί παράγοντες, οι οποίοι έχουν σχέση με το τουριστικό προϊόν της χώρας στην οποία πρόκειται να ταξιδέψει ο πιθανός επισκέπτης⁴⁸.

Για την καλύτερη κατανόηση της ζήτησης στην τουριστική αγορά, παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω τα βασικά χαρακτηριστικά της ζήτησης του τουριστικού προϊόντος και τα οποία είναι τα εξής:

- ✓ Η οποιαδήποτε μεταβολή στην ζήτηση του τουριστικού προϊόντος δέχεται σημαντική επίδραση από τις μεταβολές της τιμής του καθώς επίσης και στις μεταβολές του εισοδήματος του τουρίστα- καταναλωτή. Για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς κ.λπ. ο τουρίστας έχει την δυνατότητα της επιλογής να κάνει διακοπές ή όχι.

⁴⁷ Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π 1999, σελ. 101-102

⁴⁸ Beretje R., Deffert P., 1972, σελ. 34

- ✓ Η οδήγηση της τουριστικής αγοράς στην τμηματοποίηση της λόγω του γεγονότος της εμφάνισης νέων μορφών τουρισμού. Αυτή η τμηματοποίηση έχει σαν στόχο να προσεγγίσει καλύτερα τον τουρίστα- καταναλωτή και να ικανοποιήσει τις πιο ιδιαίτερες ανάγκες του ή επιθυμίες του.
- ✓ Το τουριστικό προϊόν πλέον έχει πιο διεθνοποιημένο χαρακτήρα λόγω την τάση διεθνοποίησης των οικονομιών η οποία επικρατεί σε παγκόσμιο επίπεδο. Με αυτό τον τρόπο νέα προϊόντα, νέες υπηρεσίες αλλά και νέοι προορισμοί εισήλθαν στην τουριστική αγορά.
- ✓ Ο τουρίστας- καταναλωτής μετακινείται στον τόπο προσφοράς του τουριστικού προϊόντος, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, τα προϊόντα μεταφέρονται στον τόπο κατοικίας του καταναλωτή.
- ✓ Οι τουρίστες- καταναλωτές έχουν επιλογή μεταξύ ενός ευρέως φάσματος τύπων προορισμού, εφόσον υπάρχει και πολύ μεγάλος αριθμός προμηθευτών του τουριστικού προϊόντος, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, δεν υπάρχει τόσο μεγάλη ποικιλία σε προϊόντα για να επιλέξει ο καταναλωτής.
- ✓ Οι καταναλωτές του τουριστικού προϊόντος είναι αλλοδαποί κατά κύριο λόγο και δεν έτσι υπάρχει ευαισθητοποίηση από τις κυβερνήσεις των χωρών προορισμού σε θέματα αντιλαϊκού χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα η υψηλή φορολόγηση στο τουριστικό προϊόν.
- ✓ Ο τουρίστας- καταναλωτής δεν είναι γνώστης εκ των προτέρων της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και οι προσδοκίες του είναι σύμφωνα με τις πληροφορίες που έχει λάβει. Έτσι στο τέλος των διακοπών του, κοιτάει κατά πόσο ικανοποιήθηκαν οι προσδοκίες του και κάνει αξιολόγηση της σχέσης ποιότητας τιμής⁴⁹.

3.6 Η τουριστική προσφορά

Η ποιότητα του ξενοδοχειακού δυναμικού παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς μόνο 1.638 μονάδες από τις 9.677 της χώρας είναι πέντε και τεσσάρων αστέρων, δηλαδή έχουν ποσοστό επί του συνόλου της τάξεως του 16,93%. Όμως, οι κλίνες του ξενοδοχειακού δυναμικού των μονάδων αυτών αντιπροσωπεύουν το 40,28% του συνολικού αριθμού των κλινών.

⁴⁹ Πατσουράτης Β., 2002, σελ. 35-36

Οι ξενοδοχειακές μονάδες των τριών αστέρων είναι 2.358 με ποσοστό επί του συνόλου της τάξεως του 24,37% και με τις κλίνες τους να αντιπροσωπεύουν το 23,75% του συνόλου. Οι υπόλοιπες μονάδες είναι χαμηλής κατηγορίας οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 58,70% των συνολικών μονάδων του ξενοδοχειακού δυναμικού της χώρας, ενώ οι κλίνες τους έχουν ποσοστό 35,97% επί των συνολικών κλινών⁵⁰.

Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα, αυτή η κατανομή του ξενοδοχειακού δυναμικού αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα για τον σύγχρονο ελληνικό τουρισμό. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση υψηλής ποιότητας κλινών βρίσκεται στα Δωδεκάνησα, αμέσως μετά στην Κρήτη, στην Μακεδονία, στην κεντρική Ελλάδα και στα Ιόνια νησιά. Ακολουθεί η Πελοπόννησος, οι Κυκλάδες, η Θεσσαλία, τα νησιά του Αιγαίου, η Ήπειρος και τελευταία η Θράκη.

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση χαμηλής ποιότητας κλινών παρουσιάζεται κατά σειρά στην Κρήτη, στην Μακεδονία, στα Ιόνια νησιά, στα Δωδεκάνησα, στην κεντρική Ελλάδα, στις Κυκλάδες και στην Πελοπόννησο. Ακολουθεί η Θεσσαλία, τα νησιά του Αιγαίου, η Ήπειρος και η Θράκη⁵¹.

Η τάση που επικρατεί γενικότερα τις τελευταίες δύο δεκαετίες είναι ότι οι καινούργιες ξενοδοχειακές μονάδες είναι υψηλής ποιότητας, πέντε ή τεσσάρων αστέρων, και διαθέτουν μεγαλύτερο μέγεθος, υποδηλώνοντας μια τάση για βελτίωση της ποιότητας των ξενοδοχειακών μονάδων αλλά και των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Από την πλευρά της κυβέρνησης, οι αναπτυξιακοί νόμοι στους οποίους υπάγονται διάφοροι τύποι καταλυμάτων, παρέχουν την ευκαιρία σε μικρομεσαίες τουριστικές επιχειρήσεις να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους μέσω επιδοτήσεων για ανακαινίσεις, επεκτάσεις κ.λπ. Αυτές οι επενδύσεις έχουν σαν στόχο την προσέλκυση υψηλής ποιότητας τουρισμού, την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με την μείωση της εποχικότητας και την δίκαιη και

⁵⁰ Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2013, http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/library/DocLib/2013_HOTELS_TOTAL.pdf

⁵¹ Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2013, http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/library/DocLib/2013_HOTELS_TOTAL.pdf

ισορροπημένη ανάπτυξη των περιοχών της χώρας οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση⁵².

3.7 Η περιφερειακή και η τοπική ανάπτυξη σε συνάρτηση με τον τουρισμό – Η οικονομική κρίση

Η περιφερειακή ανάπτυξη είναι μια διαδικασία, η οποία χωρίζεται σε δύο επίπεδα:

- ✓ Το εξωτερικό, το οποίο είναι οι ροές οι οποίες αφορούν το εξωτερικό περιβάλλον της περιφέρειας, δηλαδή είναι οι ροές υπηρεσιών, προϊόντων, πληροφοριών και κεφαλαίου.
- ✓ Το εσωτερικό, το οποίο ασχολείται με την εσωτερική διαφοροποίηση, δηλαδή ασχολείται με την βελτίωση των ικανοτήτων του προσωπικού και την εξειδίκευση του και γενικότερα με την καλύτερη οργάνωση της περιφέρειας.

Επομένως, ο τουρισμός, εφόσον είναι μέσο επίτευξης της περιφερειακής ανάπτυξης, είναι απαραίτητο να εξετάζεται και από τα δύο αυτά επίπεδα έτσι ώστε να παρουσιάζεται η πραγματική του επίδραση ως παράγοντας οικονομικής και κοινωνικής αλλαγής.

Ο τουρισμός, όπως αναφέρθηκε επηρεάζει την καθεμία περιφέρεια από οικονομική και από κοινωνική πλευρά και επομένως ο ρόλος του είναι πολύ σημαντικός, συνδέοντας την περιφέρεια με την εξωτερική οικονομία. Παρόλα αυτά και λόγω του ότι δεν υπάρχει μια γενικά παραδεχτή άποψη για την επίδραση του στην περιφερειακή ανάπτυξη, παραθέτουμε παρακάτω τρεις από αυτές:

- ✓ Με βάση την πρώτη άποψη, ο τουρισμός προωθεί την ανάπτυξη των περιφερειών, επιδρώντας σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο.
- ✓ Με βάση την δεύτερη τελείως διαφορετική άποψη, ο τουρισμός αλλοιώνει και υπονομεύει την κουλτούρα και διαστρεβλώνει το περιβάλλον μικρών κοινωνιών, με το πλήθος επισκεπτών.
- ✓ Τέλος, με βάση την τρίτη άποψη, είναι ένα είδος εκμετάλλευσης και νέο-αποικιακής κυριαρχίας⁵³.

⁵² Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε., 2011, σελ. 41-42

Είναι πολύ σημαντικό και απαραίτητο οι περιφέρειες να είναι γνώστριες των κοινωνικών, των οικονομικών και των πολιτιστικών συνθηκών οι οποίες επικρατούν σε καθεμία από αυτές, γιατί θα ευνοηθεί η ανάπτυξη τουρισμού, συνήθως μιας συγκεκριμένης μορφής τουρισμού και επομένως και η ανάπτυξη της συγκεκριμένης περιφέρειας.

Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η μείωση της ανεργίας με δύο τρόπους: πρώτον, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και δεύτερον γίνεται αντικατάσταση σε ασχολίες και δραστηριότητες οι οποίες με την πάροδο του χρόνου χάνουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα τους. Έτσι, έχουμε τον περιορισμό του πρωτογενή τομέα και την ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου. Ένα άλλο πλεονέκτημα του τουρισμού στις περιφέρειες είναι ότι υπάρχει αύξηση των εσόδων τους, με παράλληλη καλυτέρευση των μεταφορών τους, των κατασκευών τους, του εμπορίου και της βιομηχανίας τροφίμων τους κ.λπ.⁵⁴

Το να υπάρχει μια ισομερή κατανομή της ανάπτυξης σε μια χώρα είναι ένα από τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει μια κυβέρνηση, λόγω του γεγονότος ότι η τουριστική ανάπτυξη συνήθως λαμβάνει χώρα σε μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι, για να επιτευχθεί η ισοκατανομή της τουριστικής ανάπτυξης και σε άλλες περιοχές μιας χώρας υποδοχής οι οποίες έχουν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα είναι απαραίτητο μια κυβέρνηση να μεριμνά ώστε να συμβαίνουν τα παρακάτω:

- ✓ Η δημιουργία θέσεων εργασίας πρέπει να συμβαίνει σε περιφερειακές περιοχές οι οποίες κατοικούνται και όχι σε μητροπολιτικές περιοχές που είναι σύνηθες η αναγκαία μετεγκατάσταση του.
- ✓ Η δημιουργία θέσεων εργασίας δεν πρέπει να χρειάζεται μεγάλες επενδύσεις κεφαλαίου έτσι ώστε να δημιουργούνται περισσότερες.
- ✓ Οι μέθοδοι παραγωγής να είναι απλές, έτσι ώστε να μην είναι απαραίτητο οι εργαζόμενοι να είναι εξειδικευμένοι.

⁵³ Καρούλια Σ., Γάκη Ε., Λαγός Δ., 2013, σελ. 8- 9

⁵⁴ Καρούλια Σ., Γάκη Ε., Λαγός Δ., 2013, σελ. 10

- ✓ Η παραγωγή πρέπει να γίνεται από πρώτες ύλες της περιοχής προκειμένου να μην υφίσταται διαρροή συναλλάγματος για να αγοραστούν εισαγόμενα προϊόντα ή υπηρεσίες⁵⁵.

Ουσιαστικά, όλα τα παραπάνω είναι δυνατόν να συμβούν αν η τουριστική ανάπτυξη η οποία θα υπάρξει να είναι πολύ καλά σχεδιασμένη και προγραμματισμένη. Ο τουρισμός από την φύση του δεν χρειάζεται υψηλές επενδύσεις κεφαλαίου σε σχέση με τον βιομηχανικό κλάδο και μπορεί να δημιουργήσει θέσεις εργασίας για ανειδίκευτα άτομα τα οποία είναι κάτοικοι σε λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές με περιορισμένες ευκαιρίες για άλλες μορφές εργασίας.

Επίσης, ο τουρισμός έχει την δυνατότητα να προωθήσει την κατανάλωση τοπικών προϊόντων και να έχει ως αποτέλεσμα την ευημερία των κατοίκων στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της χώρας σε σχέση με τις ανεπτυγμένες περιοχές.

Είναι πολύ συχνό φαινόμενο να υπάρχει ανάπτυξη του τουρισμού σε περιοχές μιας χώρας με περιορισμένες εναλλακτικού τύπου οικονομικές δραστηριότητες και έτσι μπορεί να υπάρξει μια βελτίωση της κατανομής της απασχόλησης και μια αλλαγή στην κατάσταση της περιφερειακής αγοράς εργασίας⁵⁶.

Η συμβολή του τουρισμού είναι ιδιαίτερα σημαντική στην τοπική ανάπτυξη για ορισμένες περιοχές οι οποίες είναι απομονωμένες ή μειονεκτούν σε σύγκριση με άλλες και δεν διαθέτουν αναπτυξιακές δυνατότητες σε άλλους τομείς της οικονομίας. Με τον τουρισμό σε αυτές τις περιοχές επιτυγχάνεται η δημιουργία έργων υποδομών για την εξυπηρέτηση των τουριστών, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η παρακίνηση των ντόπιων για ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων.

Πολλές φορές, εξαιτίας της ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας, βελτιώνεται η ποιότητα ζωής των ντόπιων και αναζωογόνηση της τοπικής κοινωνίας, αφού αποκτάται πρόσβαση σε υπηρεσίες οι οποίες έχουν υψηλότερη ποιότητα σχετικά με το μέγεθος του τοπικού πληθυσμού. Τέλος, προωθείται η ιδιαιτερότητα της κάθε περιοχής με αποτέλεσμα να ενδυναμώνεται η ύπαιθρος, να

⁵⁵ Ανδριώτης Κ., 2005, σελ. 134

⁵⁶ Ανδριώτης Κ., 2005, σελ. 135

δημιουργούνται νέες δυνατότητες για εισόδημα και απασχόληση και ενδυναμώνεται η αποκέντρωση⁵⁷.

Παρόλα αυτά, υπάρχει από την αντίθετη πλευρά μια άποψη η οποία υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη του τουρισμού μπορεί να μην οδηγήσει στην περιφερειακή ανάπτυξη αλλά μπορεί να οδηγήσει και σε περιφερειακές ανισότητες. Και αυτό συμβαίνει διότι η ανάπτυξη του τουρισμού πραγματοποιείται σε περιοχές οι οποίες είναι περισσότερο ελκυστικές και έχουν μεγάλο όφελος από τις επενδύσεις και από τις δαπάνες των τουριστών, ενώ άλλες περιοχές που δεν διαθέτουν αυτά τα χαρακτηριστικά εγκαταλείπονται⁵⁸.

Όσον αφορά την επίδραση της οικονομικής ύφεσης, δύο είναι οι παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η κάθε περιφέρεια και οι οποίοι είναι οι παρακάτω:

- ✓ Η φάση την οποία διανύουν οι επιχειρηματικοί κύκλοι, δηλαδή αν διανύουν φάση ανάπτυξης ή αν διανύουν φάση ύφεσης. Οι περιφερειακές ανισότητες, εν μέσω ανάπτυξης μειώνονται και υπάρχει χωρική συγκέντρωση για τον λόγο ότι τα θετικά στοιχεία των περιφερειών κάνουν την εμφάνιση τους και παρουσιάζονται οι διαφορές μεταξύ των περιφερειών. Σε αντίθετη περίπτωση, έχουμε διασπορά εντός της χώρας.
- ✓ Ο τύπος και ο βαθμός της ειδικεύσης των περιφερειών. Οι περιφέρειες πλέον με το γεγονός της απελευθέρωσης των αγορών, έχουν την δυνατότητα να βελτιώσουν και να εκμεταλλευτούν με πιο πρόσφορο τρόπο τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα. Σε περίπτωση όμως που υπάρξει μεγάλη εξειδίκευση, δημιουργείται ο κίνδυνος αύξησης των περιφερειακών ανισοτήτων και ύπαρξης ανομοιότητας των περιφερειών σε σχέση με την παραγωγική δομή τους⁵⁹.

Λόγω της οικονομικής ύφεσης την οποία υπέστη η Ελλάδα, το επίπεδο των εισοδημάτων των μόνιμων κατοίκων μειώθηκε και η παραγωγική βάση της δέχτηκε αρνητικές επιρροές. Τα μέτρα λιτότητας τα οποία επέβαλλε το Δ.Ν.Τ. στην Ελλάδα,

⁵⁷ Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε., 2011, σελ. 43-44

⁵⁸ Ανδριώτης Κ., 2005, σελ. 135

⁵⁹ Καρούλια Σ., Γάκη Ε., Λαγός Δ., 2013, σελ. 10

απέσπασαν την προσοχή από κάθε περιφέρεια ξεχωριστά η οποία δόθηκε μόνο στην χώρα, καθιστώντας τις επιπτώσεις της κρίσης πολύ έντονες σε επίπεδο περιφερειών.

Αυτά τα μέτρα λιτότητας περιλάμβαναν: εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις, αύξηση ύψους 2% ως 5% των κρατικών εσόδων προερχόμενα από φόρους ύψους, μείωση 20% έως 30% των μισθών του δημόσιου, περικοπές συντάξεων, μείωση ύψους 34% των δημόσιων δαπανών οι οποίες αφορούν την εκπαίδευση, την υγεία και τα δημόσια έργα και αντεργατικές θεσμικές αλλαγές.

Οι επικρατούσες συνθήκες πριν την ύφεση, όπως για παράδειγμα το μέγεθος της αγοράς, οι φυσικοί πόροι κ.λπ. παρουσίαζαν αρκετές διαφοροποιήσεις από περιφέρεια σε περιφέρεια μέσα στην χώρα. Όμως, τα παραπάνω μέτρα λιτότητας ήταν ίδια για κάθε περιφέρεια, ασχέτως με τις ανισότητες που υπήρχαν ως προς τις οικονομικές δυνατότητες, το εισόδημα, την εξειδίκευση κ.λπ. και επομένως, οι επιδράσεις των μέτρων αυτών ήταν διαφορετικές σε κάθε περιφέρεια.

Οι περιφέρειες της Ελλάδας παρουσιάζουν έντονες διαφοροποιήσεις, με το 40% του πληθυσμού της και το 50% του Α.Ε.Π. να βρίσκεται στην Αττική. Επίσης, στην Αττική είναι συγκεντρωμένο σχεδόν όλο το μέρος της βιομηχανικής της δραστηριότητας, αντίθετα με τις υπόλοιπες περιφέρειες οι οποίες βασίζονται στον τουρισμό και στην γεωργία.

Επομένως, λαμβάνοντας υπόψη τα μέτρα λιτότητας είναι εύκολο να διαπιστωθεί ότι οι περιφέρειες οι οποίες βασίζονται στον τουρισμό και στην γεωργία δεν θα έχουν τόσο αρνητικές επιδράσεις σε σχέση με αυτές που βασίζονται στην βιομηχανία και στον τομέα του δημοσίου. Σαν αποτέλεσμα αυτού του γεγονότος, είναι η οικονομική συρρίκνωση των περιφερειών της χώρας μας οι οποίες δεν είναι τόσο ανεπτυγμένες, λόγω της τακτικής των επιχειρήσεων και λόγω της τακτικής των εργαζομένων.

Οι επιχειρήσεις λοιπόν, θα μειώσουν τις επενδύσεις σε περιφέρειες με χαμηλή ζήτηση, ανεπαρκείς υποδομές, έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού κ.λπ., κοιτώντας το συμφέρον τους, ενώ από την άλλη πλευρά οι εργαζόμενοι οι οποίοι

κατέχουν αρκετές ικανότητες και δεξιότητες λόγω της ανεργίας, μετακινούνται σε μεγάλα αστικά κέντρα με περισσότερες θέσεις εργασίας⁶⁰.

Στην περίπτωση που θα αρχίσει μια τέτοια κυκλική διαδικασία, οι περιφέρειες που δεν είναι ανεπτυγμένες θα δεχτούν αποδυνάμωση σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, θα μειωθεί ο βαθμός της παραγωγικής ανάπτυξης, θα μειωθεί η οικονομική αποτελεσματικότητα, θα μειωθούν οι μισθοί των εργαζομένων και τα κέρδη των επιχειρήσεων και οι ανισότητες μεταξύ των περιφερειών θα διαιωνιστούν.

Ο βαθμός με τον οποίο επηρεάζεται η κάθε περιφέρεια έχει να κάνει με τον βαθμό ανθεκτικότητας της, δηλαδή αν έχει την ικανότητα να αντέξει τις εξωτερικές πιέσεις που δέχεται και να ανταποκριθεί θετικά σε εξωτερικές αλλαγές. Ως παράδειγμα στα παραπάνω, θέτουμε τις περιφέρειες της Αττικής, της Θεσσαλονίκης, της Κρήτης, οι οποίες έχουν ειδίκευση στις εξαγωγές και στον τουρισμό. Αυτές θα δεχτούν λιγότερες επιπτώσεις από την οικονομική κρίση συγκρίνοντας τις με άλλες περιφέρειες οι οποίες δεν έχουν τις συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες και επομένως, δεν έχουν την δυνατότητα λόγω των υποδομών που κατέχουν να ξεφύγουν από τα μέτρα λιτότητας και να ξεπεράσουν την κρίση.⁶¹

3.8 Τα βασικά χαρακτηριστικά του Ελληνικού τουρισμού

Τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στην Ελλάδα είναι ποικίλα όμως παρακάτω θα γίνει η παράθεση των πιο βασικών από αυτά:

- ✓ Η έντονη εποχικότητα.
- ✓ Η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού περιορίζοντας άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός κ.λπ.
- ✓ Η κατασπατάληση των φυσικών πόρων και η αλλοίωση του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος.

⁶⁰ Καρούλια Σ., Γάκη Ε., Λαγός Δ., 2013, σελ. 11 -12

⁶¹ Καρούλια Σ., Γάκη Ε., Λαγός Δ., 2013, σελ. 13

- ✓ Ύπαρξη χωρικής ανισοκατανομής των τουριστικών μονάδων με αποτέλεσμα να υπάρχουν ελλείψεις σε τουριστικές υποδομές και δυσλειτουργίες⁶².

3.9 Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του τουρισμού στην Ελλάδα

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού για την προτροπή κάποιου αλλοδαπού τουρίστα να επισκεφτεί την χώρα μας σε σχέση με άλλες ανταγωνίστριες χώρες και τα οποία έχουν κάνει διάσημη την Ελλάδα παγκοσμίως παρουσιάζονται παρακάτω:

- ✓ Το φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας, η ομορφιά των τοπίων της, τα πολλά διαφορετικά νησιά και οι πανέμορφες παραλίες αποτελούν πόλο έλξης για του τουρίστες και συμβάλουν στην ανάπτυξη του ελληνικού τουρισμού.
- ✓ Οι άριστες κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν και το μεσογειακό κλίμα σε σύγκριση με άλλες χώρες της Μεσογείου είναι ιδανικός συνδυασμός για να εξυπηρετήσουν τους τουρίστες οι οποίοι θέλουν να απολαύσουν την ηλιοφάνεια και την θάλασσα. Ανάλογα με την μορφολογία του εδάφους και την κατανομή των νησιών, το κλίμα της Ελλάδας εμφανίζει ποικιλία κατά περιοχές.
- ✓ Τα μνημεία του πολιτισμού τα οποία διαθέτει την καθιστούν ως ένα μουσείο ιστορίας του πολιτισμού, καθώς στην Ελλάδα υπάρχουν μνημεία από όλες τις εποχές.
- ✓ Η φιλοξενία των κατοίκων και η πνευματική τους καλλιέργεια καθιστούν θετική την εικόνα της Ελλάδας από άποψη τουρισμού, παγκοσμίως⁶³.

Από την άλλη, υπάρχουν κάποια μειονεκτήματα τα οποία δυστυχώς αποτρέπουν ορισμένους από τους πιθανούς επισκέπτες να ταξιδέψουν στην Ελλάδα και αυτά είναι τα παρακάτω:

- ✓ Η εξωστρέφεια του ελληνικού τουρισμού καθώς απευθύνεται κυρίως σε διεθνείς τουρίστες και η μικρότερη ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού σε σχέση με άλλες χώρες της δυτικής Ευρώπης.

⁶² Τσουκαλά Α., 2012, σελ.3

⁶³ Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 40-41

- ✓ Η εξάρτηση των Ελλήνων ξενοδόχων και συνεπώς και του ελληνικού τουρισμού από τους ξένους ταξιδιωτικούς πράκτορες.
- ✓ Το έντονο στοιχείο της εποχικότητας, το οποίο επηρεάζοντας το κόστος και την ποιότητα του προϊόντος, επιδρά αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα. Αξιοσημείωτο είναι ότι το μισό του συνόλου των τουριστών που επισκέπτονται την χώρα μας, φτάνουν το καλοκαίρι και κυρίως τον Αύγουστο.
- ✓ Ο χαρακτηρισμός της Ελλάδας ως ακριβός ταξιδιωτικός προορισμός, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι οι τουριστικές επιχειρήσεις επιδιώκουν στο χρονικό διάστημα των δύο μηνών, Ιούλιο και Αύγουστο, να βγάλουν τα έσοδα ενός ολόκληρου έτους.
- ✓ Η ανεπαρκής προώθηση της χώρας σε άλλες διεθνείς τουριστικές αγορές.
- ✓ Η μη κατάρτιση ολοκληρωμένου προγράμματος για την τουριστική ανάπτυξη.
- ✓ Ο τουρισμός σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας, όπως για παράδειγμα στην Κρήτη, στην Αττική, στη Σαντορίνη κ.λπ.
- ✓ Τα προβλήματα στις συγκοινωνίες και στα μέσα υποδοχής τουριστών.
- ✓ Η απουσία κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού στους διάφορους τομείς των τουριστικών επιχειρήσεων⁶⁴.

⁶⁴ Βενετσανοπούλου Μ., 2006, σελ. 41-43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΑΣ

4.1 Ο καθοριστικός ρόλος του τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο τουρισμός είναι η μεγαλύτερη βιομηχανία σε παγκόσμιο επίπεδο και έχει καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις των εθνικών οικονομιών αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας. Το παραπάνω αποδεικνύεται με νούμερα από τις μελέτες του Παγκόσμιου Συμβουλίου του τουρισμού:

- ✓ Το σύνολο του ακαθάριστου εισοδήματος- προϊόντος από τα ταξίδια και τον τουρισμό, είναι πάνω από το 6- 8% του παγκόσμιου Α.Ε.Π., ετησίως.
- ✓ Ο ρυθμός αύξησης του τουριστικού εισοδήματος έχει σχεδόν την διπλάσια τιμή από αυτόν του παγκόσμιου Α.Ε.Π.
- ✓ Η απασχόληση στον τουριστικό τομέα, παγκοσμίως, φτάνει τα 130 εκατομμύρια.
- ✓ Για κάθε ένα εκατομμύριο δολάρια εισοδήματος από τον τουρισμό, δημιουργούνται 20.000 νέες θέσεις εργασίας.

- ✓ Το 31% των συνολικών τουριστικών δαπανών παγκοσμίως συντελούνται στις χώρες που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το 30% στις Η.Π.Α. και στον Καναδά και το 39% στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου⁶⁵.

4.2 Γενικά στοιχεία του τουρισμού στην Ελλάδα

Το έτος 2013 χαρακτηρίστηκε ως έτος επιτυχιών για τον τουρισμό στην χώρα μας, εξαιτίας του γεγονότος ότι παίζει σημαντικό ρόλο για την ανάκαμψη της οικονομίας της Ελλάδας. Το έτος 2014 ήταν ένα πολύ καλό τουριστικό έτος, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία από την Τράπεζα της Ελλάδος, τα οποία υποδεικνύουν ότι οι ταξιδιωτικές εισπράξεις την περίοδο από το Ιανουάριο ως τον Απρίλιο του 2014 αυξήθηκαν κατά 27,8% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2013 και το ταξιδιωτικό ισοζύγιο ήταν πλεονασματικό κατά 252 εκατομμύρια ευρώ έναντι του ταξιδιωτικού ισοζυγίου του 2013, το οποίο παρουσίασε πλεόνασμα 194 εκατομμύρια ευρώ.

Ένα νέο πρόγραμμα παρουσιάστηκε από το Υπουργείο Τουρισμού, το οποίο στοχεύει στην περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην χώρα μας και στην ενδυνάμωση της ελληνικής οικονομίας, καθώς έχει προσαρμοστεί στις συνήθειες των επισκεπτών της Ελλάδας, στα κριτήρια επιλογής του προορισμού, στον τρόπο με τον οποίο γίνεται η αναζήτηση των πληροφοριών οι τουρίστες και στα κανάλια από τα οποία γίνεται η οργάνωση του ταξιδιού τους.

Το Υπουργείο Τουρισμού αλλά και ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (μέσω της διαδικτυακής πύλης visitgreece.gr), προσπαθώντας να προωθήσουν τον τουρισμό, αξιοποιούν στο μέγιστο το διαδίκτυο, τις εφαρμογές και τις δυνατότητες της ψηφιακής τεχνολογίας⁶⁶.

4.3 Συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία και οι παράγοντες που συντελούν στην αύξηση της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα

Ο τουρισμός στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας συμβάλει με τρόπο πολυδιάστατο και πολυσήμαντο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ο τουρισμός στην χώρα μας είναι ένας από τους βασικότερους πυλώνες της εθνικής οικονομίας, αφού οι

⁶⁵ Καραγιάννης Σ., Έξαρχος Γ., 2006, σελ. 121

⁶⁶ Υπουργείο Τουρισμού, 2014, <http://www.mintour.gov.gr/>

τουριστικές εισπράξεις αγγίζουν τα 12 δισεκατομμύρια ευρώ σε ετήσια βάση, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος.

Σε αρκετές περιοχές τις χώρες, η οικονομική ανάπτυξη αλλά και η ευημερία τους εξαρτάται από τον τουρισμό, αφού έχει σημαντική συμβολή στην τοπική καθώς και στην περιφερειακή ανάπτυξη.

Ο τουρισμός αποτελεί την πλέον βασική οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα και συμβάλλει με άμεσο αλλά και με έμμεσο τρόπο στο 15% του Α.Ε.Π. Αξιοσημείωτη είναι η συμβολή του τουρισμού σε άλλες χώρες της Μεσογείου, όπως για παράδειγμα στην Αίγυπτο, στην Ισπανία, στην Τυνησία και στην Τουρκία όπου είναι περίπου στα ίδια επίπεδα με αποκλίσεις συν-πλην 2-3% και στην Μάλτα και στην Κύπρο όπου είναι περίπου στο 25% με τον διεθνή μέσο όρο να κυμαίνεται στο 11%.

Σύμφωνα με μελέτες και προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, η συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. της ελληνικής οικονομίας θα κυμαίνεται περίπου στα ίδια επίπεδα για την επόμενη δεκαετία.

Όσον αφορά την απασχόληση στον τουριστικό τομέα, εκτιμάται ότι ο τουρισμός συμβάλλει κατά 16% επί της συνολικής απασχόλησης, δηλαδή οι άμεσα ή έμμεσα εμπλεκόμενοι με τον τουρισμό είναι περίπου 700.000 εργαζόμενοι. Μια μελέτη σε άλλες χώρες της Μεσογείου δείχνει ότι και σε αυτές η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση είναι εξίσου σημαντική με παραδείγματα στην Ισπανία με συμβολή 19% επί της συνολικής απασχόλησης, στην Τυνησία με 17%, στην Αίγυπτο με 13% και στην Μάλτα και στην Κύπρο με 33% με τον διεθνή μέσο όρο να διαμορφώνεται στο 8,5%.

Σύμφωνα με μελέτες και προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, στην επόμενη δεκαετία, η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση στην Ελλάδα θα έχει ανοδική πορεία αγγίζοντας τα 1,2 εκατομμύρια θέσεις εργασίας⁶⁷.

Παρακάτω θα παρουσιαστούν οι βασικότεροι παράγοντες οι οποίοι συντελούν στην αύξηση της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα

⁶⁷ Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε., 2011, σελ. 42-43

- ✓ Η αναβάθμιση των γενικών υποδομών της Ελλάδας σε λιμάνια, αεροδρόμια κ.λπ. και ο εκσυγχρονισμός των τουριστικών καταλυμάτων αλλά και των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- ✓ Η αναγνώριση της Ελλάδας ευρέως ως χώρα προορισμού.
- ✓ Η δραστηριοποίηση της τουριστικής πολιτικής για την προσέλκυση παραπάνω πελατείας από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, εξαιτίας του γεγονότος ότι ο τουρισμός από αυτές τις χώρες έχει αποδειχθεί ότι είναι ήδη επικερδής.
- ✓ Η βελτίωση του τουριστικού προϊόντος που προσφέρει η Ελλάδα, με την συγκράτηση των τιμών των τουριστικών καταλυμάτων σε φυσιολογικά επίπεδα και την σταθεροποίηση της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρονται μέσα στα ξενοδοχεία σε υψηλά επίπεδα.
- ✓ Η οικονομική ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο και κυρίως στις χώρες από όπου προέρχεται ο κύριος όγκος των επισκεπτών της Ελλάδας, η οποία αποτελεί όπως είναι φυσικό μία πολύ δυνατή θεμελίωση του αισθήματος της αισιοδοξίας.
- ✓ Η αναζωογόνηση της τουριστικής αγοράς των Η.Π.Α., ως χώρα προέλευσης τουριστών- επισκεπτών, όπου έχει αρχίσει ήδη να κάνει αισθητή την παρουσία της⁶⁸.

4.4 Παράγοντες που επιδρούν στην συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π.

Η συμβολή του τουρισμού στην εθνική οικονομία των χωρών υποδοχής οφείλεται σε κάποιους παράγοντες οι οποίοι θα αναφερθούν παρακάτω και θα αναλυθούν περιληπτικά. Ο τουρισμός ουσιαστικά δεν διαφέρει σε τίποτα από κανένα άλλο τομέα όσον αφορά την ζήτηση και την προσφορά.

Μερικοί παράγοντες, λοιπόν, είναι παράγοντες από την πλευρά της ζήτησης, όπως για παράδειγμα η δύναμη της εγχώριας αλλά και της εισερχόμενης ζήτησης για τοπικό τουρισμό η οποία καθορίζει κατά ένα ποσοστό την σπουδαιότητα του τουρισμού. Από την άλλη, οι παράγοντες από την πλευρά της προσφοράς είναι συνδεδεμένοι με την ικανότητα που έχει ο τουριστικός τομέας να εξαπλώνεται μέσα

⁶⁸ Κίτσιος Φ., Ζοπουνίδης Κ., 2008, σελ. 45

σε μια οικονομία έτσι ώστε να καλύπτει αυτές τις ζητήσεις και να δημιουργεί περισσότερες.

Επομένως, οι παράγοντες που επιδρούν στην συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. μιας οικονομίας μιας χώρας υποδοχής είναι οι παρακάτω:

- ✓ Το απόθεμα των πόρων οι οποίοι είναι διαθέσιμοι έτσι ώστε να γίνει η χρήση τους ως συντελεστές παραγωγής, όπως για παράδειγμα το έδαφος, η εργασία, το κεφάλαιο κ.λπ.
- ✓ Το επίπεδο των τεχνικών γνώσεων το οποίο απαιτείται για την ανάπτυξη του κλάδου του τουρισμού.
- ✓ Η κοινωνική και η πολιτική σταθερότητα η οποία επηρεάζει με άμεσο τρόπο την ζήτηση. Για τον λόγο ότι οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες σε μια χώρα υποδοχής είναι πιθανόν να έχουν μεγαλύτερη μεταβλητότητα από κάποιον άλλο παράγοντα, όπως για παράδειγμα το απόθεμα των πόρων. Ίσως αυτές οι συνθήκες έχουν την ευθύνη για τις βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις στην αξία του τομέα του τουρισμού.
- ✓ Οι στάσεις και οι συνήθειες του πληθυσμού της χώρας υποδοχής αλλά και των τουριστών- καταναλωτών.
- ✓ Οι επενδύσεις, όπως για παράδειγμα σε νέες και περισσότερες εγκαταστάσεις ενταγμένες στο πλαίσιο της ανταγωνιστικής στρατηγικής του. Αυτές οι επενδύσεις βέβαια εξαρτώνται από τον τρόπο της αποταμίευσης, από την φύση των οικονομικών αγορών, από το ποσοστό απόδοσης του τουρισμού σε σχέση με άλλους κλάδους κ.λπ.⁶⁹

4.5 Οικονομικά μεγέθη του Ελληνικού τουρισμού την τελευταία δεκαετία

Γνωρίζοντας ότι η Ελλάδα είναι κορυφαίος τουριστικός προορισμός σε παγκόσμια κλίμακα και είναι ενταγμένη για το έτος 2010 στην πρώτη δεκάδα των τουριστικών προορισμών, σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων είναι ο πιο δυναμικός αναπτυσσόμενος από τους τομείς της οικονομίας της Ελλάδας, αφού:

- ✓ Συμμετέχει στο Α.Ε.Π. της χώρας σταθερά πάνω από το ποσοστό του 15% και σε κάποιες χρονικές περιόδους άγγιξε το 18%. Συγκεκριμένα, το 2009 έως το

⁶⁹ Bull A., 1995, σελ. 185-188

2011 κινούταν σε επίπεδα από 15,8% έως 16%, ενώ το 2012 έφτασε το 16,4% και το 2013 το 16,3%.

- ✓ Η απασχόληση η οποία δημιουργεί καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, κυρίως για τους νέους σε ποικίλα επίπεδα εξειδίκευσης και γνώσεων. Συγκεκριμένα, το έτος 2009 και το έτος 2010 η συνολική απασχόληση στον τομέα του τουρισμού ήταν 17,7% και 17,8% του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων αντίστοιχα, ενώ το 2012 αυξήθηκε σε 18,3% και το 2013 ανερχόταν σχεδόν στο ίδιο ποσοστό σε 18,2%.
- ✓ Η απασχόληση ενός από τους πέντε μόνιμους κατοίκους της Ελλάδας είναι άμεση ή έμμεση με τον τουριστικό τομέα.
- ✓ Για κάθε ένα ευρώ τουριστικής κατανάλωσης δημιουργείται υπερδιπλάσια δευτερογενή κατανάλωση στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας⁷⁰.

Ο παρακάτω πίνακας απεικονίζει τα οικονομικά μεγέθη του τουρισμού στην Ελλάδα τα έτη 2004 έως 2013, σύμφωνα με τα στοιχεία του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων⁷¹ και περιλαμβάνει την συμβολή της τουριστικής οικονομίας στο Α.Ε.Π. της Ελλάδας, την συμμετοχή στην απασχόληση στους σε ποσοστό σε σχέση με την συνολική απασχόληση στην Ελλάδα, τις εισπράξεις από τον τουρισμό και τις διεθνείς τουριστικές αφίξεις στην χώρα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2004-2013

ΈΤΟΣ	Α.Ε.Π. (%)	ΣΥΝ. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (%)	ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ (ΔΙΣ. €)	ΑΦΙΞΕΙΣ (ΕΚΑΤ.)	ΜΕΣΗ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΔΑΠΑΝΗ (€)
2004	16,30	18,20	10,40	11,70	882
2005	17,60	19,50	10,70	14,40	746
2006	17,80	19,80	11,40	15,20	746
2007	17,50	19,40	11,30	16,20	700

⁷⁰ Καρούλια Σ., Γάκη Ε., Λαγός Δ., 2013, σελ. 13-14

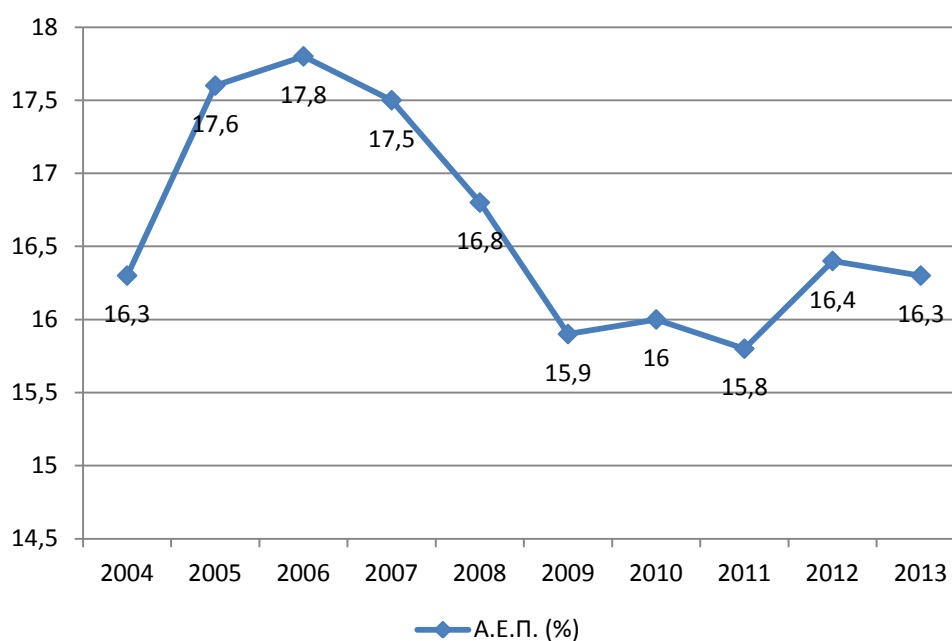
⁷¹ <http://sete.gr/GR/TOYRISMOS/Ellinikos%20tourismos,%20sticheia%20&%20arithmoi/>, 2014

2008	16,80	18,70	11,60	15,90	730
2009	15,90	17,70	10,40	14,90	697
2010	16,00	17,80	9,60	15,00	640
2011	15,80	17,60	10,50	16,40	639
2012	16,40	18,30	10,00	15,50	646
2013	16,30	18,20	11,70	17,90	653

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Παρακάτω γίνεται η παρουσίαση αυτών των στοιχείων διαγραμματικά και ακολουθεί η ανάλυση τους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Α.Ε.Π. (%) 2004-2013

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Στο διάγραμμα 1: «Α.Ε.Π. (%)» παρουσιάζεται η μεταβολή της συμβολής του ελληνικού τουρισμού στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν από το έτος 2004 έως το έτος 2013. Σύμφωνα λοιπόν με αυτό το διάγραμμα γίνεται κατανοητό ότι η συμβολή της τουριστικής οικονομίας στο Α.Ε.Π. της χώρας μας υπέστη ύφεση το 2007 με σταδιακή μείωση ως το 2009.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μετά το έτος 2009 και για δύο έτη το ποσοστό της συμβολής του τουρισμού στο Α.Ε.Π. δεν παρουσίασε σημαντικές αυξομειώσεις, ενώ το έτος 2012 άρχισε να ανακάμπτει με ποσοστό 16,4%. Έτσι, παρατηρούμε ότι η συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. κινείται και πάλι στα ίδια επίπεδα προ κρίσης και συγκεκριμένα τα έτη 2004 και 2013, το αρχικό έτος της ανάλυσης μας και το τελευταίο, έχει ακριβώς την ίδια τιμή, 16,3%.

Είναι πολύ σημαντικό, στο σημείο αυτό, να γίνει αναφορά του γεγονότος της ύπαρξης ορισμένων προβλημάτων τα οποία δημιουργούνται κατά την μέτρηση της συμβολής του τουρισμού στο Α.Ε.Π. μια χώρας υποδοχής, εξαιτίας της ασάφειας των ορισμών των τουριστικών υπηρεσιών. Κάνοντας προσπάθειες για την αξιολόγηση της πραγματικής αξίας του τουρισμού για λόγους συγκρίσεων και προγραμματισμού και η οποία αξία είναι το σύνολο των καταγεγραμμένων ιδιωτικών εμπορικών συναλλαγών, παραλείπονται θετικά και αρνητικά στοιχεία τα οποία είναι τα παρακάτω:

- ✓ Μη αμειβόμενες υπηρεσίες.
- ✓ Μη καταγεγραμμένες υπηρεσίες.
- ✓ Τεκμαρτό κόστος.
- ✓ Κατανομή δημόσιων και ιδιωτικών εσόδων.
- ✓ Ανωμαλίες του ισοζυγίου πληρωμών.
- ✓ Κοινωνικό κόστος και κοινωνικά οφέλη.
- ✓ Δημόσια αγαθά⁷².

Στο επόμενο διάγραμμα 2: «Συνολική απασχόληση (%)» απεικονίζεται η συνολική απασχόληση στην τουριστική οικονομία σε ποσοστό του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων στην Ελλάδα.

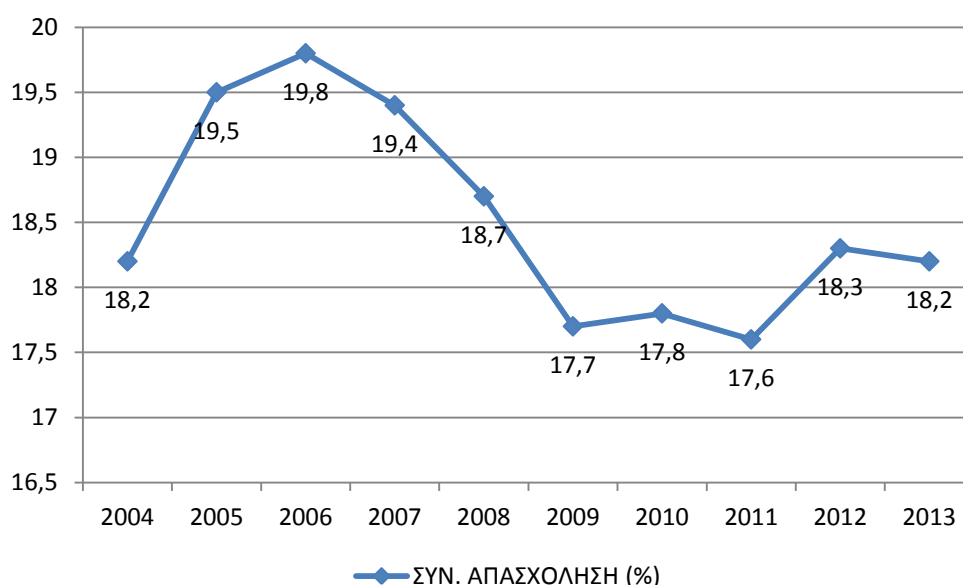
Παρατηρούμε ότι από το έτος 2006 έως το έτος 2009 η συνολική απασχόληση στον τουρισμό παρουσιάζει πτώση με τα χειρότερα έτη από αυτήν την άποψη της δεκαετίας, το έτος 2009 με ποσοστό 17,7% και το έτος 2011 με ποσοστό 17,6%.

⁷² Bull A., 1995, σελ. 188-189

Μετά το έτος 2012 ο αριθμός των απασχολούμενων αυξάνεται και ανέρχεται σε ποσοστό 18,3% επί του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων, χωρίς όμως ακόμα να καταφέρει να φτάσει στα επίπεδα προ κρίσης (για παράδειγμα το έτος 2006 είχε την καλύτερη τιμή με ποσοστό 19,8%).

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι μετά το έτος 2012, η συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. της χώρας μας αλλά και στην απασχόληση έχει παρουσιάζει ανάκαμψη. Αυτή η ανάκαμψη αποτελεί ένα μήνυμα αισιοδοξίας για την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα αλλά και της καταπολέμησης της ανεργίας, έστω και σε εποχιακό επίπεδο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (%) 2004-2013

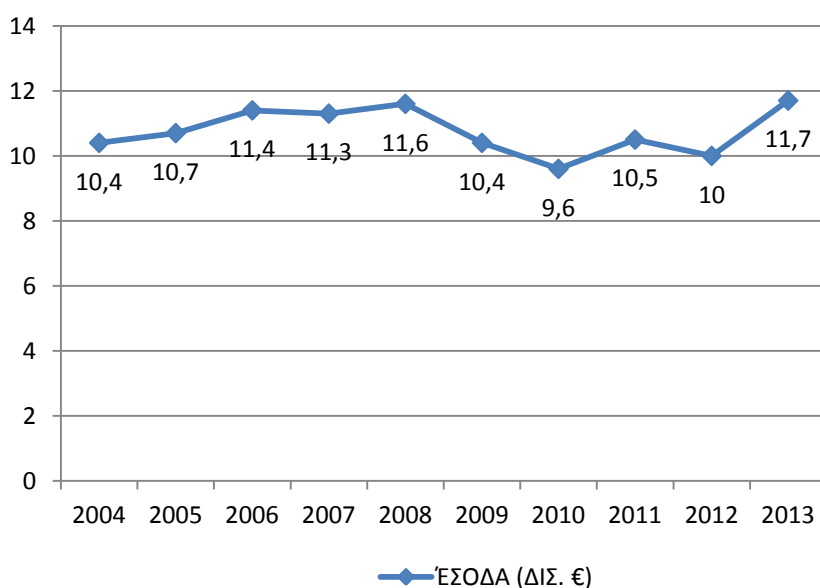
Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Στο διάγραμμα 3: «Έσοδα» παρατηρούμε ότι τα έσοδα της Ελλάδας από την τουριστική δραστηριότητα συνεχώς αυξάνονται από το έτος 2004 ως και το έτος 2008 όπου αγγίζουν τα 11,6 δισεκατομμύρια ευρώ. Το έτος 2009 σημειώνεται μια κατακόρυφη πτώση τους σε 10,4 δισεκατομμύρια ευρώ.

Αυτή η καθοδική πορεία συνεχίζεται και το έτος 2010, όπου εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του 2009, οι διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις έφτασαν στην χαμηλότερη τιμή της δεκαετίας στα 9,6 δισεκατομμύρια ευρώ.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης, η σταθερή άνοδος τους, με αποκορύφωμα το έτος 2013, όπου τα έσοδα αγγίζουν την υψηλότερη τιμή όλης της δεκαετίας από το 2004 ως και το 2013, τα 11,7 δισεκατομμύρια ευρώ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: ΕΣΟΔΑ (δισ. €) 2004-2013

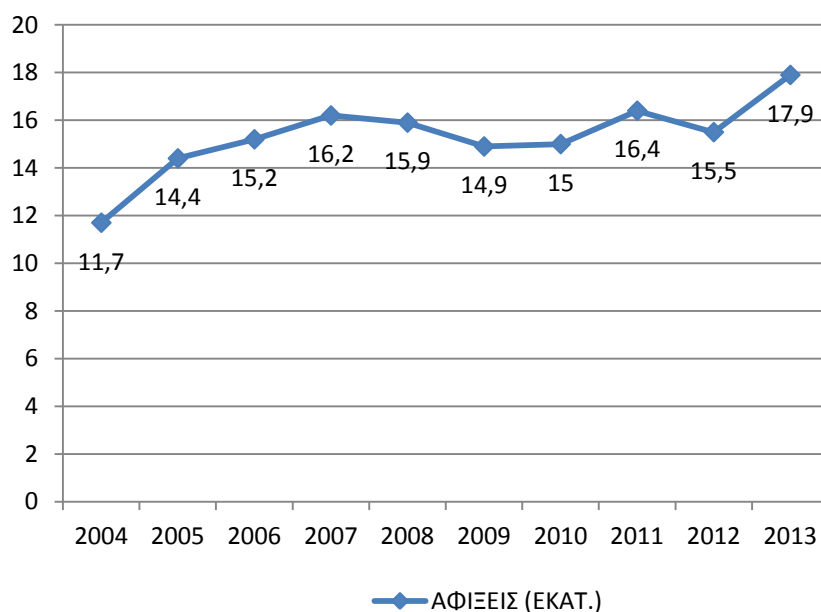
Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Στο επόμενο διάγραμμα 4: «Αφίξεις» απεικονίζονται οι αφίξεις των αλλοδαπών στην χώρα μας εκφρασμένες σε εκατομμύρια. Παρατηρούμε ότι οι μεταβολές των διεθνών τουριστικών αφίξεων παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε όλη την διάρκεια της δεκαετίας από το έτος 2004 έως το έτος 2013, καθώς το

2004 έχουν την χαμηλότερη τιμή τους η οποία είναι 11,7 εκατομμύρια επισκέπτες. Αυτός ο αριθμός αυξάνεται διαχρονικά και το έτος 2009 οι αφίξεις είναι 14,9 εκατομμύρια ενώ το 2010 είναι 15 εκατομμύρια.

Το 2011 αυξάνεται κατά 1,4 εκατομμύρια ενώ το 2012 μειώνεται ξανά και να έχει την καλύτερη τιμή του το 2013 με 17,9 εκατομμύρια επισκέπτες. Όμως, παρατηρούμε ότι οι μεταβολές των διεθνών τουριστικών εισπράξεων είναι δυσανάλογες με τις μεταβολές του αριθμού των αφίξεων των αλλοδαπών και αυτό συμβαίνει διότι η μέση κατά κεφαλή δαπάνη έχει μειωθεί. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το έτος 2004 η μέση κατά κεφαλή δαπάνη ήταν 882 ευρώ, το έτος 2009 ήταν 697 ευρώ, το 2011 είχε την τιμή 639 ευρώ η οποία είναι η χαμηλότερη της δεκαετίας και το έτος 2013 ήταν 653 ευρώ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: ΑΦΙΞΕΙΣ (εκατ. €) 2004-2013

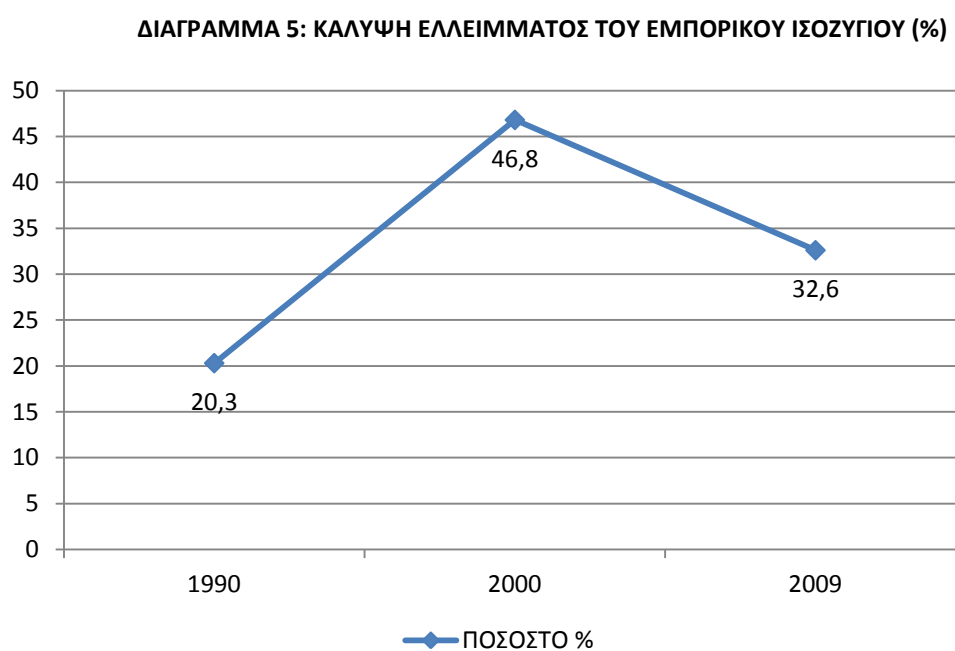

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Όσον αφορά την κάλυψη του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου από την τουριστική δραστηριότητα στην Ελλάδα, αναλύοντας συγκεκριμένα γεγονότα, το 2009 στην χώρα μας για την έξοδο της από την οικονομική ύφεση, ο υποσκελισμός του εμπορικού της ισοζυγίου και η κάλυψη του ελλείμματος έχει σπουδαίο ρόλο.

Η συμμετοχή του τουρισμού είναι πολύ σημαντική για να μειωθεί το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας μας. Το έτος 2010, η κάλυψη ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου από την συμβολή του τουρισμού έχει ένα ποσοστό της τάξεως του 46,8%.

Από την άλλη πλευρά, το έτος 2009, ως ποσοστό η κάλυψη ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου μειώνεται σε 32,6%, λόγω της οικονομικής ύφεσης που υπέστη η χώρα και επομένως εξαιτίας της τεράστιας ανόδου του συνολικού ελλείμματος. Παρακάτω απεικονίζεται το ανάλογο διάγραμμα.

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Σε σχέση με την αλληλεξάρτηση την οποία έχει ο τουρισμός με άλλους κλάδους της παραγωγής, έχει υπολογιστεί ότι η τουριστική κατανάλωση ασκεί επιρροή στο 60% των κλάδων της οικονομίας της Ελλάδας και η τιμή του τουριστικού πολλαπλασιαστή ανέρχεται σε 2,18. Αυτό συνεπάγεται στο ότι για κάθε

ευρώ τουριστικής κατανάλωσης έχουμε υπερδιπλάσια δευτερογενή κατανάλωση στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας⁷³.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία, η ελληνική οικονομική ύφεση το 2009 επηρέασε αρνητικά τον τουρισμό στην χώρα μας. Όμως, μετά το 2010, οι αφίξεις όπως θα δούμε παρακάτω αυξάνονται, γεγονός το οποίο οφείλεται κατά κύριο λόγο στους αυξημένους επισκέπτες προερχόμενους από την Ρωσία και το Ισραήλ, αυξάνοντας παράλληλα και τα έσοδα της Ελλάδας. Παρόλο που ο αριθμός των αφίξεων αλλοδαπών αυξήθηκε, η μέση τιμή των κατά κεφαλήν εξόδων μειώθηκε από 730 ευρώ το έτος 2008 σε 640 ευρώ το 2010. Επομένως, αυτή η εξέλιξη είναι αρνητική όσον αφορά τις επιπτώσεις του τουρισμού στην οικονομία της χώρας μας⁷⁴.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ιστορία του τουρισμού ξεκινάει από την αρχαιότητα και συνεχίζεται ως σήμερα. Αρχικά, το φαινόμενο του τουρισμού είχε σχέση με τον ελεύθερο χρόνο και ο ιαματικός-θεραπευτικός τουρισμός αλλά και ο εκπαιδευτικός τουρισμός ήταν τα επικρατέστερα είδη. Τις δεκαετίες του '60 και του '70 στην Νότια Ευρώπη, στην Καραϊβική και στην Βόρεια Αμερική αναπτύχθηκε ο μαζικός τουρισμός, ο οποίος συναντάται ακόμα και σήμερα παγκοσμίως, αλλά κατά κάποιον τρόπο αποφεύγεται λόγω της αρνητικής του επίδρασης σε περιβαλλοντικό και σε κοινωνικό επίπεδο. Έτσι, παρουσιάστηκε η ανάγκη για δημιουργία και ανάπτυξη κάποιων νέων ειδών τουρισμού, τα οποία ονομάζονται εναλλακτικός τουρισμός και τουρισμός ειδικών ενδιαφερόντων.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο τουρισμός είναι η μεγαλύτερη βιομηχανία σε παγκόσμιο επίπεδο και έχει καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις των εθνικών οικονομιών αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας. Η σύγχρονη βιομηχανία του τουρισμού αποτελείται από πολύ μεγάλο αριθμό τουριστικών επιχειρήσεων, οι οποίες ανήκουν σε διάφορα τμήματα, όπως για παράδειγμα: στα

⁷³ Πολύζος Σ., Σαράτσης Γ., 2013, σελ. 13

⁷⁴ Πολύζος Σ., Σαράτσης Γ., 2013, σελ. 13

ενοικιαζόμενα καταλύματα, στις εγκαταστάσεις αναψυχής, στα εστιατόρια, στις μεταφορές(ακτοπλοία,αερομεταφορές), στα τουριστικά γραφεία κ.λπ.

Ο τουρισμός ως κοινωνικό, πολιτιστικό, και οικονομικό φαινόμενο, έχει σημαντικές επιπτώσεις, θετικές και αρνητικές, στην παγκόσμια αλλά και στην εγχώρια οικονομία, στο φυσικό αλλά και στο δομημένο περιβάλλον και στον τοπικό πληθυσμό του τόπου προορισμού. Αποτελεί την βασικότερη βιομηχανία σε παγκόσμια κλίμακα και όπως είναι φυσικό αυτό συμβαίνει και στην Ελλάδα και αποδεικνύεται ότι ο τουρισμός στην χώρα μας αποτελεί έναν από τους ελάχιστους κλάδους της ελληνικής οικονομίας ο οποίος δεν έχει πληγεί πλέον από την οικονομική κρίση και διατηρεί την ανταγωνιστικότητα του ακόμα και παγκοσμίως.

Ο τουρισμός αναδείχτηκε στην πιο δυνατή οικονομική δραστηριότητα σε παγκόσμιο επίπεδο, με την Ελλάδα να αποτελεί έναν από τους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς στον κόσμο. Τα τελευταία δέκα χρόνια, ο αριθμός των επισκεπτών στην χώρα μας παρουσιάζει σταθερή αύξηση, κατέχοντας το 2004 την 18^η θέση με 11,7 εκατομμύρια διεθνή τουριστικές αφίξεις και την 11^η θέση στις παγκόσμιες εισπράξεις. Το 2009 την 16^η θέση με 14,9 εκατομμύρια διεθνείς τουριστικές αφίξεις και την 15^η θέση στις εισπράξεις παγκοσμίως και το 2013 είναι ξανά στην 16^η θέση στις αφίξεις με 17,9 εκατομμύρια και στην 19^η θέση στις εισπράξεις παγκοσμίως.

Το έτος 2013 χαρακτηρίστηκε ως έτος επιτυχιών για τον τουρισμό στην χώρα μας διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο για την ανάκαμψη της οικονομίας της Ελλάδας. Το έτος 2014, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία από την Τράπεζα της Ελλάδος, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις την περίοδο από το Ιανουάριο ως τον Απρίλιο του 2014 αυξήθηκαν κατά 27,8% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2013 και το ταξιδιωτικό ισοζύγιο ήταν πλεονασματικό κατά 252 εκατομμύρια ευρώ έναντι του ταξιδιωτικού ισοζυγίου του 2013, το οποίο παρουσίασε πλεόνασμα 194 εκατομμύρια ευρώ.

Γνωρίζοντας ότι η Ελλάδα είναι κορυφαίος τουριστικός προορισμός σε παγκόσμια κλίμακα και είναι ενταγμένη για το έτος 2010 στην πρώτη δεκάδα των τουριστικών προορισμών, σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων είναι ο πιο δυναμικός αναπτυσσόμενος από τους τομείς της οικονομίας της Ελλάδας, αφού:

- ✓ Συμμετέχει στο Α.Ε.Π. της χώρας σταθερά πάνω από το ποσοστό 15% και σε κάποιες χρονικές περιόδους άγγιξε το 18%.
- ✓ Η απασχόληση η οποία δημιουργεί καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, κυρίως για τους νέους σε ποικίλα επίπεδα εξειδίκευσης και γνώσεων. Ο τουρισμός συμμετέχει στην απασχόληση με σταθερό ποσοστό πάνω από 17% ενώ κάποια έτη αγγίζει το 20%, όπως για παράδειγμα το έτος 2006.
- ✓ Η απασχόληση ενός από τους πέντε μόνιμους κατοίκους της Ελλάδας είναι άμεση ή έμμεση με τον τουριστικό τομέα.
- ✓ Για κάθε ένα ευρώ τουριστικής κατανάλωσης δημιουργείται υπερδιπλάσια δευτερογενή κατανάλωση στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας.

Με βάση την ανάλυση του τελευταίου κεφαλαίου της παρούσας πτυχιακής εργασίας, η ελληνική οικονομική ύφεση το 2009 επηρέασε αρνητικά τον τουρισμό στην χώρα μας. Ενδεικτικά, αναφέρουμε ότι η συμβολή της τουριστικής οικονομίας στο Α.Ε.Π. της χώρας μας υπέστη ύφεση το 2007 με σταδιακή μείωση ως το 2009. Μετά από το έτος 2009 και για δύο έτη το ποσοστό της συμβολής του τουρισμού στο Α.Ε.Π. δεν παρουσίασε σημαντικές αυξομειώσεις, ενώ το έτος 2012 άρχισε να ανακάμπτει με ποσοστό 16,4%. Έτσι, η συμβολή του τουρισμού στο Α.Ε.Π. της χώρας μας κινείται και πάλι στα ίδια επίπεδα προ κρίσης και συγκεκριμένα τα έτη 2004 και 2013, έχει ακριβώς την ίδια τιμή, 16,3%.

Η συνολική απασχόληση στον τουρισμό από το έτος 2006 έως το έτος 2009 παρουσιάζει πτώση με χειρότερο το έτος 2009 με ποσοστό 17,7% και το έτος 2011 με ποσοστό 17,6%. Μετά το έτος 2012 αυξάνεται σε 18,3% επί του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων, χωρίς όμως ακόμα να καταφέρει να φτάσει στα επίπεδα προ κρίσης όπως την τιμή 19,8% που είχε το 2006.

Τα έσοδα της Ελλάδας από την τουριστική δραστηριότητα συνεχώς αυξάνονται από το έτος 2004 ως και το έτος 2008 όπου αγγίζουν τα 11,6 δισεκατομμύρια ευρώ. Το έτος 2009 σημειώνεται μια κατακόρυφη πτώση τους σε 10,4 δισεκατομμύρια ευρώ.

Οι διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις λόγω της οικονομικής κρίσης του 2009, το έτος 2010 έφτασαν στην χαμηλότερη τιμή της δεκαετίας 9,6 δισεκατομμύρια

ευρώ με την μέση κατά κεφαλή δαπάνη να είναι 640 ευρώ. Έπειτα αυξάνονται, με αποκορύφωμα το έτος 2013, όπου τα έσοδα αγγίζουν την υψηλότερη τιμή όλης της δεκαετίας, τα 11,7 δισεκατομμύρια ευρώ.

Ο αριθμός των αφίξεων των αλλοδαπών στην χώρα μας αυξάνεται διαχρονικά, αγγίζοντας το έτος 2013 τα 17,9 εκατομμύρια επισκέπτες. Όμως, οι μεταβολές των διεθνών τουριστικών εισπράξεων είναι δυσανάλογες με τις μεταβολές του αριθμού των διεθνών τουριστικών αφίξεων και αυτό συμβαίνει διότι η μέση κατά κεφαλή δαπάνη έχει μειωθεί. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το έτος 2004 η μέση κατά κεφαλή δαπάνη ήταν 882 ευρώ, το 2011 είχε την χαμηλότερη τιμή της εξεταζόμενης δεκαετίας 639 ευρώ και το έτος 2013 ήταν 653 ευρώ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΈΝΤΥΠΗ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ:

1. Ανδριώτης Κ., 2005, *“Τουριστική Ανάπτυξη και Σχεδιασμός”*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
2. Ανδριώτης Κ., 2008, *“Αειφορία και Εναλλακτικός Τουρισμός”*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα.
3. Βαρβαρέσος Σ., 2013, *“Οικονομική του Τουρισμού Εννοιολογικές, Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις”*, Εκδόσεις Προπομπός, Β΄ έκδοση, Αθήνα.
4. Βενετσανοπούλου Μ., 2006, *“Η κρατική συμβολή στον τουρισμό, Εναλλακτικές μορφές τουρισμού”*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
5. Ηγουμενάκης Ν., 2007, *“Τουριστική Οικονομία”*, Εκδόσεις Interbooks, Β΄ έκδοση, Αθήνα.
6. Ηγουμενάκης Ν., Κραβαρίτης Κ., Λύτρας Π., 1999, *“Εισαγωγή στον Τουρισμό”*, Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα.
7. Καραγιάννης Σ., Έξαρχος Γ., 2006, *“Τουρισμός, Τουριστική Οικονομία Ανάπτυξη Πολιτική”*, Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Ηράκλειο.

8. Κίτσιος Φ., Ζοπουνίδης Κ., 2008, “Ανάπτυξη Νέων Υπηρεσιών, Τουρισμός-Υγεία- Επιχειρηματικότητα- Καινοτομία”, Εκδόσεις Κλειδάριθμος, Αθήνα.
9. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκρίμπα Ε., 2011, “Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Ζήτηση και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού”, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
10. Λαγός Δ., 2005, “Τουριστική Οικονομική”, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
11. Πατσουράτης Β., 2002, “Η Ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα”, Ι.Τ.Ε.Π., Αθήνα.
12. Τσάρτας Π., 2010, “Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη, Χαρακτηριστικά, Διερευνήσεις, Προτάσεις”, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

ΈΝΤΥΠΗ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

1. Beretje R., Deffert P. 1972, “*Les aspects economiques du tourisme*”, Εκδόσεις Berger- Levrault, Paris
2. Bull A., 1995, “*The Economics of Travel and Tourism*”, Εκδόσεις Addison Wesley Longman Australia Pty Ltd.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

1. “Αγροτουρισμός και άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού”, 2008, <https://agrotourism.wordpress.com>
2. Καρούλια Σ., Γάκη Ε., Λαγός Δ., 2013, “Η επίδραση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στον τουρισμό μια συγκριτική μελέτη”
3. Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2013, “Ξενοδοχειακό Δυναμικό 2013”, http://www.grhotels.gr/GR/BussinessInfo/library/DocLib/2013_HOTELS_TOTAL.pdf
4. Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, 2014, “Βασικά Μεγέθη Ελληνικού Τουρισμού”, <http://sete.gr/GR/TOYRISMOS/Vasika%20Megethi%20tou%20Ellinikoy%20Tourismoy/>
5. Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, 2014, “Ελληνικός Τουρισμός Στοιχεία και Αριθμοί”, <http://sete.gr/GR/TOYRISMOS/Ellinikos%20tourismos,%20sticheia%20&%20arithmoi/>

6. Τράπεζα Πειραιώς, “Εναλλακτικός Τουρισμός, Οικοτουρισμός-Αγροτουρισμός”, 2012, http://www.greenbanking.gr/~media/Files/GreenBusiness/2013_11_enallaktikos_tourismos.ashx
7. Τσουκαλά Α., 2012, “Οι τουριστικές πιέσεις στην Περιφέρεια Κρήτης και τα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης”, Ηράκλειο
8. Πολύζος Σ., Σαράτσης Γ., 2013, “Η γεωγραφία και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού στην Ελλάδα, η θέση και οι προοπτικές της Περιφέρειας Θεσσαλίας”, Λάρισα.
9. Υπουργείο Τουρισμού, Δελτία τύπου, 2014, “Νέο πρόγραμμα προώθησης και προβολής του ελληνικού τουρισμού”, <http://www.mintour.gov.gr/>
10. World Tourism Organization UNWTO, 2014, “Understanding tourism, basic glossary”, <http://media.unwto.org/en/content/understanding-tourism-basic-glossary>